

52428

1938. január 20.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

TANÜGYI FOLYÓIRAT

Kiadóhivatal: Szeged, Kálvária-u. 5. Szerkesztőség: Madách-u. 17

Itt az új év...

Itt az új év, had köszöntöm,
Hallja meg e csonka földön:
Mért eped a magyar szív!
Vágya örök, álma régi,
Nagy hazáját visszakéri,
Érte harcol, érte vív.

Veritéke, könnye, vére,
Patakokban ömlött érte
Az egészért, a nagyért.
Ezt add vissza, új esztendő,
Ha igaz vagy és nem önző,
S rád szórjuk a fényt, babért.

Neked adjuk mindenünket,
Játékunkat, örömünket,
S áldjuk minden percedet,
Kiknek szíve négyszáz éve
Nem fürdött meg boldog fénybe,
Csak remélt, sírt, szenvedett.

Havas István.

Európa a magyar királyság születésekor

A magyar koronázási paláston, amelyet Gizella királyné és a veszprémvölgyi apácák varrtak miseruhának, ott van arcképe első királyunknak, Szent Istvánnak is. Bizonyára akkor készült, mikor István még fiatal volt, mivel a kép még szakáll nélkül ábrázolja a magyar állam fundátorát. De már ekkor is, alig harminc évvel vállán, acéllá keményedett, félelmes komolyságot láthatunk arcán.

Egyike volt azoknak, akik korukat messze megelőzve, rettenetes magányban élték le életüket. Mindent, amit alkotott, saját magából kellett merítenie, s talán ez kovácsolta olyan keménnyé tekintetét.

Kortársai is elismerték nagyságát, egyedülvalóságát, azt, hogy már életében fölülemelkedett a székesfehérvári fapalota és az esztergomi várak mellől a keresztény Európa fölé.

Milyennek látták e kortársak István művét, az új keresztény magyar királyságot? A hűbériségbe görnyedt Európa régebbi keresztény államai éppen részekre tagoltságukból próbálnak kiemelkedni, amikor István egy új s minden addigitól független királyságot létesít Kelet és Nyugat határán, a pogány és keresztény kultúra határterületén. A X. századvégi Európában tűnik fel igazán Szent István munkájának nagysága a maga valóságában, s nem tulzás a kortársak állítása, ha István országát úgy látják, mint valami óriási keleti birodalmat és Istvánt, mint a kornak még a német császár mellett is leghatalmasabb uralkodóját.

Anglia éppen akkor állt a teljes szétesés és a normannoktól való megszállás előestéjén. (A normann Sven, Kanut és fiai uralma.) A Karoling utódállamok (Francia-, Olasz- és Németország) a hűbériséggé való átalakulás kaotikus éveit élte. A francia királyok hatalma a kis párisi grófságra terjedt, míg a német nép akkor még minden saját állam-, uralkodó- és országészmé nélkül, alig volt több, mint egy lassan öntudatosodó törzshalmaz. A német-római császárság sem volt más, mint névleges uralmi keret, amellyel legfeljebb egy-egy uralkodó egyéniség tudott valamit kezdeni.

A legkülönösebbnek látszik az, hogy a németiség ennyire hiján volt egy sajátmagából sarjadó országészménynek, uralmi formának, sőt — önnön egyéniségének is! Mit jelentett a németiség számára a római birodalmi eszme? Ez adta meg neki az egységnek valamilyen laza keretét s némi öntudatát. Ez viszont azt jelentette, hogy a németeknek egy lényegében egészen idegen országészményre, főméltóságra volt szükségük ahhoz, hogy népi létük, laza törzsi életük, tájegységeik formátlan halmazza fölé legalább valamilyen egység gondolat emelkedjék s négy századot pazarol el arra, hogy egy merőben idegen eredetű és formájú főhatalom kedvéért igája alá hajtsa, impériuma alá fogja az átvett uralkodóeszmé születési földjét: Itáliát.

Ilyen körülmények között látjuk igazi nagyságában és a maga

jelentőségében a mi István királyunk óriási művét; hogy abban az államban és állameszményben nép, nemzet, ország, államhatalom, uralkodó főhatalom azt az egységes rendszert alkotják, amelyet Európában később csak a francia állam tudott először megvalósítani.

Bizonyos, hogy nem lehet az egységes modern állam tiszta megvalósítását Szent István idejére visszavezetni, hiszen az ő királysága patrimoniális személyi hatalom volt, majdnem teljesen közjogi vonások nélkül, de éppen az a rendkívüli benne, hogy a Szent István által lerakott alapokra, mint természetes képződmény, csak ez létesülhetett és következhetett. Ez az államgondolat: lényegesen és gyökeresen magyar, amely tökéletes egységet biztosított, s a központi hatalom ellen nem emelkedhetik semmiféle mozgalom. A magyar király uralma kizárólagos, azonban anélkül, hogy kényurasággá lett volna s hogy ne adott volna teret a nemzeti élet fejlődő autonóm erőinek. Mindez kizárólag a magyarságra épült, annak természetes erőivel töltött ki egy zárt egységet, de ugyanakkor nem tagadta meg azon területen élő más nemzetiségek életének és sajátos formáinak erkölcsi jogosultságát.

A magyarság politikai és jogászai gényusa nem hiába kapcsolta össze elválaszthatatlanul a magyar államgondolatot Szent Koronájával, mindaz, amit koronája kifejez és megtestesít: valóban az ő hatalmából és koncepciójából származott, Szent István személyiségéből.

De érdekes lesz összehasonlítani Szent István koronájának belső tartalmát a többi európai népek »koronaival«, vagyis uralmukkal s a hozzája kapcsolódó népek és országok sorsával.

Igy mindjárt itt van a csehek koronája, amelyet Szent Vencel kapott. A cseh nép története igen sok fejlődésbeli hasonlóságot mutat a miénkkel: a nemzetté és állammá váló alakulásuk is ugyanolyan módon történt, mint a miénk s ezzel egyidőben. Mégis: a cseh korona nem olyan időtálló, mint a miénk, mert hamarosan feladja önelvűségét s odaolvad a német császárok tartományi koronáinak sorába s választófejedelemséggé engedi a cseh királyságot. Ezzel szemben a mi koronánknak mindig lényege volt, hogy nem engedett és nem engedhetett maga fölé más főhatalmat, legföljebb maga mellé, egyenrangúan. Lényeges tartalma tehát az, hogy nem válhat soha hűberré, — éppen német hűberré soha. De lényege az is, hogy mindig a magyar nép önállóságával és önelvűségével kell azonosnak lennie, így büvölte és büvöli maga köré kilencszáz esztendő minden magyarjának szívét, akaratát, hősiességét és vértanúságát, mint első hordozójának idejében s első viselőjének!

A másik korona az Árpádokkal annyiszor összeházasodott lengyel Piastoké. Ennek tulajdonsága az, hogy éppen a saját nemzetével szemben nem tudta megtartani a főhatalom felségét és szentségét; alárendeltségbe jutott nendi tulhatalmával szemben s mint afféle szabadkirályválasztó nemesi köztársaság szimbóluma hanyatlott el és került az orosz cárok muzeumába.

Hiányzott az univerzalitás, az egész nép fölött való uralom küldetésének öntudata a Nemanják szerb koronájából is. Ezzel szemben mindig voltak részuraknak. A szerb nép önálló törzsi fejedelemségek-

ben élt, főhatalmuk nem egyszer engedte őket a magyar bánságok uralma alá is, nem tartva hivatásának azt — mint a magyar korona —, hogy az *egész* nép fölött uralkodjék. A délszláv egység kései megvalósulása még máig is ezzel küzd: történelmi és helyi széthúzó törekvésekkel.

Ime, csakis ezek figyelembevételével lehet igazán értékelni a szentistváni uralmi koncepció valóságos műremek voltát, hatalmas terjedelmét, arányos egészét. Mert hiába került hozzánk a királyságeszmény, mint gondolat, látjuk — mint az előbbi példák mutatják — mennyire *más* formákat is ölthetett volna. Viszont *azt* a formát, amelyben megvalósult, Szent István adta meg, az ő elképzelését tartották szemük előtt ivadéakai, a többi magyar trónra kerülő uralkodók valamennyien, utánozzák, ebben a szellemben történik a törvényalkotás, az ő egyéniségének vonásai és koncepciója szellemében lesz koronájának uralma erkölcsi tartalmával *küldetés* az *egész* magyarság felett való hatalom jegyében, a hatalom transzcendens jellegével, a magyar önletnek soha fel nem adásával és semmiféle más uralom eszméjének alá nem rendelésével, — s azonkívül az első *modern* állam. Szent István koncepciója szerint az uralom magyar, de ez az uralom tudja magát olyannak, hogy nincs szüksége pusztán az »egytynelvű ország« partikularitására, mert keretei között megbirja más népek életét is.

Mai életünkben, amely annyira ellentmond a szentistváni gondolatnak, nincsen más vigasztalásunk, mint az, hogy az ő koncepciója annyira egységes, örök és aktuális, hogy vonzóerői soha nem semmisülhetnek meg, hogy mindmáig is él és aktív erőnek tekintik éppen odakünn, ahol olyan igazságtalanul mondtak ítéletet alkotásáról! Ma már tudják bíránk is, hogy a kilencszázados szentistváni gondolat és alkotás megbénításával olyan szerves alkotórészt mozdítottak meg Európa épületében, amelynek meglazulása veszedelembé sodorhatja magát az egész épületet is. Látják már, hogy itt, Szent István magyar államának helyén végre végleges és nyugodt állapotokat kell teremteniök, hogy megszűnjön a Dunamedence veszedelmes tüzfészek lenni, ahonnan kipattanó szikrák lángbaboríthatják egész Európát is.

Ennek az új rendezésnek pedig vissza kell adnia a Duna—Tisza, a Kárpátoktól övezett medencének a maga politikailag, földrajzilag, gazdaságilag és kultúrtörténetileg megalapozott egységét, mégpedig nem a *nyelvi* egység alapján, amely a háború óta anachronizmus lenne, hanem úgy, ahogyan ezt első szent királyunk évszázadokra megalapozta, megadván minden itt élő népnek a magáét, de őket összefogva a közös védelemre a hatalmasabb szomszédok ellen és összefogva őket a közös európai kulturmunkára, tiszteletben tartva mindegyiknek nemzeti birtokállományát és életszükségeit.

Eszünkbe jut itt a nagyszerű Csete István jezsuita atya írása, aki Szent István vonásait kívánva megrajzolni a egyszerű és tüzes magyarságában az tetszett neki legjobban, hogy első nagy királyunk: *magyar volt!* A történetíró páter, aki 1703-ban írta meg művét, — amikor még mélyen ott élt a magyarságban a hún-magyar azonosság volta, — többek között ezeket mondja: »Ime, hitnek Fundátorát...

nem adott Isten mást, mint Atyánkfiát: hogy amint nemzetünkben származott Egy, aki írta magát Isten Ostorának, és azt, aki mint üstökös csillag rettentette a világot; ugyanazon nemzetből most támaszta Királyi Apostolt... Szent Istvánban s ő olyan magyar, akire az *Isten vokolt!*»

Magyar történelem: magyar élet!

(Hogyan tanítsuk, hogyan kell ismernünk és ismertetnünk a történelmet?)

Irta: KOPPÁNY ISTVÁN

Sulyos a helyzetünk, kétségbeejtő!... Már semmi jót sem várhatunk!... Halljuk sokaktól, lépten-nyomon. Sok magyar tévedt erre, a főként a nemzet szempontjából, végzetes utra. S az ifjuság vezetőinek, de a nemzet vezéreinek sem lehet ma fontosabb feladata a reményvesztettek istápolásánál, a jövőbe vetett hit újra elhíntésénél és meggyökereztetésénél, mert akármennyire is nehéz fellegek járnak Hazánk egén: Magyarország él és — élni fog, ha — csak a lelkek legmélyén is — maradt egy-egy szikrája a magyar élnikararásnak!

S vajjon dörgő hangú, felületes, az érzékekre és érzelmekre is csak rövid ideig ható órák szónoklatokkal, ünnepi beszédekkel és írásokkal érhetünk-e el valamelyes számottevő eredményt? Vajjon elég-e, ha gyermekeinknek, tanulóinknak, olvasóinknak, vagy hallgatóinknak rózsaszínű szemüveget készítünk, amely még legnagyobb hibáinkat is erénynek, vagy legfeljebb valami fatális véletlennek mutatja? Szerencsénk, hogy a ma csalódásoktól már erősen edzett embere már meg sem igen hallgat, vagy olvas el ilyen beállítású dolgokat. Ma az egyik legsúlyosabb magyar nagybőjt, vagy ha úgy tetszik: tél napjait éljük, amely ciharthat még nagyon sokáig, ha végre nem tartunk általános mestervizsgálatot és bünbánatot és nem teszünk erős fogadást, hogy a magyar tavasz érdekében semmiféle áldozatoktól, munkától és erőfeszítésektől vissza nem riadunk — a legnagyobb magyar lelkeletével, aki ma is arra tanít, hogy „minden áldozat kicsiny ahhoz képest, amit a Hazának kívánni joga van!“... S ami a pap kezében a biblia, az kell, hogy legyen, elsősorban minden magyar pedagógus és szülő számára, a magyar történelem könyve is. Innen kell meritenünk erőt, energiát és utmutatást, — őszintén előtárva a nemzeti multat, amely szinte az élő példa erejével int a hibák kerülésére és buzdít a helyes ut követésére!

A magyar történelem: a magyar élet, olyan, mint a természet élete. Tavasz, nyár, ősz és tél váltakoznak itt is, ott is. Csak egy „kis“ különbség van a kétféle változás között, — a nemzet életének évszakai korántsem váltják egymást olyan időközökben, mint a

természetben. Volt magyar tél, amely hidegebb és tartósabb volt, mint bármely más nemzet tele, — de volt magyar tavasz is, nyár is és — még lesz is ez örök törvény szerint addig, míg van a nemzetben életerő! A történelem tanít meg erre és ez a tanulság az, amit mindig és mindenütt először kell megvilágítani az elkeseredettek, az ugysis mindegy „hivei“ előtt!... 895-ben a bolgárok a besenyőkkel szövetségbe elpusztították Etelkőzt, akik megmaradtak, kénytelenek voltak új hazát keresni, a jövőt új körülmények közepette biztosítani. Sikerült nekik, mert a télre tavaszt akartak és hoztak is!... „A sagittis Hungarorum libera nos Domine“, rebegette imáiban a félelemtől elsápadt Nyugat és 955-ben I. Ottó német császár mégis teljesen tönkre verte a Lech folyó mentén kalandozó magyar sereget... III. Henrik német császár Péter királyunkkal alattvalói hűségesköt tétellett... A tatárjárás szörnyű pusztításai mellé a borzasztó inség, saskajárás és dögvész szegődtek a magyarság tönkretételére... 1526-ban az önmaga és a török által ásott sírjába rohant a magyarság. Következményeiben talán rettenetesebb volt az a tél a mainál is!... A kurucok is lekényszerültek tenni a fegyvert s kicsavarták azt 1849—49 hósinak kezéből is... S a nemzet mindezt túlélte! Mert mindig voltak külső és belső ellenségeink, hibák és bűnök, amelyek kegyetlen őst és telet zuditottak ránk, de minden télben voltak virrasztók és vezérek, akik tavaszt hirdettek és a nemzet jobbainak segítségével meg is valósították azt!... Szent István uralkodása, ... I. Béla buzgólkodása a rend helyreállításán és a jólét megvalósításán, ... Szent László és Kálmán dicső kora, ... III. Béla trónratermettsége, ... IV. Béla. „a második honalapító“, ... Károly Róbert és Nagy Lajos európai nagyhatalma... Zsigmond német-római császársága, ... a birodalmát Bécsből kormányzó Mátyás tekintélye, ... az 1867-es kiegyezés utáni talpraállás, fellendülés, stb., stb., ... Ezek mind hosszabb-rövidebb ideig tartó verőfényes tavaszokat és kellemes nyarakat juttatnak eszünkbe — azzal a feltétlenül megszívlelendő történelmi intelemmel, hogy a nemzet életévszakainak változása — nagyrészt! — a nemzettest tagjaitól függ!!!

*

„Aki az iskolában komolyan és alaposan gondolkodni megtanul: az végezte el jól az iskolát!“ — írta Deák Ferencről egyik

¹⁾ „Egy, az egész magyar tanítást átítató tévhit, hogy a könyv arra való, hogy megtanuljuk. Ez alapjában téves. Ha az adatokat a fejünkben tartjuk, úgy minek a könyv? Amit a könyv jól megőriz, minek azt fejünkben tartani? Amit meg kell tanulnunk, az éppen az, ami nincs a könyvben: a nagyobb benső összefüggéseket meglátni, megérteni s a könyvet magát helyesen használni“, — mondotta a magyar felsőoktatás reformjával foglalkozó kongresszuson Szent-Györgyi professzor.

bencéstanára. De sokszor még az életbe kilépve sincsen még későn „komolyan és alaposan gondolkodni megtanulni“, ha megértjük, hogy a történelem, nemzetünk élete egy szerves, az idők végezetéig meg nem szakadó folyamat, amely elválaszthatatlanul kapcsolja össze a múltat a jelennek és ezt a jövővel s óva int attól az oktalán gondolkozástól, mintha az életben, a történelemben bármi is „véletlenül“ történnék, mert a példák ezreivel mutatja ki — kéretlenül is és kérlelhetetlenül! — az események közötti ok és okozati összefüggést.

A háborúk és hadivállalatok tárgyalásánál kimutatja a történelem az okokat és következményeket, amelyek miatt még a ma éppen győztes nemzeteknek is meg kell fontolniaik egy új háború eshetőségeit, veszélyeit és borzalmait. De kétségtelen, hogy van az éremnek másik oldala is. „Si vis pacem: para bellum“, — mondotta ki — azt hisszük: végérvényesen! — a római. A békét ugyanis — ha háborút nem is akarunk! — (főként gyűlölködő, önző és alacsonyabb műveltségű nemzetek között!) a maximumra fokozott egyéni és nemzeti szellemi és anyagi energiakészletekkel és erővel kell őriznünk! Ez a történelem 1×1-e, amin változtatni, míg „embert“ hordoz hátán a föld, aligha lehet! ...

De rá kell jönnünk végre mindannyiunknak arra is, hogy a történelem nem pusztán rideg tudomány és csak iskolában tanítandó és tanulandó studium, hanem a legkiválóbb — életszemléletre, világnézetre oktató-oktató tényező! Tehát nem az évszámok és adatok — ágyból felkelés esetén is! — pontos elsajátítása,²⁾ lényegtelen részletek és történelmi pletykák ismerete és terjesztése a fontos, hanem hogy a régi magyar életet, embereket és intézményeket úgy ismerjük meg, hogy ebből önálló kritikai látás és munka, jelen kötelességeink és jogaink világos felismerése, valamint ezeknek gyakorlására való készség-ösztönzés származzék! (Lehetetlen, hogy a magyar történelmet alaposan ismerő és életerőt, életszemléletet abból merítő egyének az ateisták és nemzetközi világpolgárok, kommunisták táborába sodródjanak, — bárminők is legyenek a körülmények és az ellenfél, vagy ellenség propagandája, mert a jó gyermek az édesanyjához betegségében, vagy testi-lelki szenvedésekkel telt napjaiban csak még jobban ragaszkodik és érdekében minden lehető elkövet!...)

A történelem vezet rá bennünket arra is, hogy a nemzet tagjai és energiái (miként egy gépezet minden egyes alkotórésze!) csak bizonyos szerkezeti egységben működnek és működhetnek eredményesen. Politikai, vallási és egyéb szempontokon-érdekeken felül emelkedve a „nagy-kérdések“-ben mindig eggyé és erőssé kell válnia a nemzetnek. A történelem számtalan példája

²⁾ Ezeket a szakkönyvekben 1—2 perc alatt mindenki megtalálhatja.

elrettentően igazolja, hogy mily mérhetetlen károkat okozott a közösségnek, a nemzet fejlődésének, ha akár kiváló egyének, akár társadalmi osztályok maradtak távol a közös munkától, a problémák közös megoldásától, — vagy vettek részt önző és egyoldalú érdekekért, keresztényellenes és nemzetközi eszmékért folytatott harcokban! A nemzettest tagjaiban meglevő együvértartózásnak, az egyéni munka fontossága és szükségességének érzetelész képes csak mai szociális problémáinkat is kielégítően megoldani!

*

A történelem legfőbb ereje tehát a példa, a példaadás, az ideál-„termelés“! Ennek a felismeréséből fakadt a nagy római nemzet egy másik örökérvényű közmondása: *Historia est magistra vitae*! Ezért mondotta Napoleon: „Fiam lapozgasson gyakran a történelemben és gondolja meg, hogy ez az egyetlen igaz bölcsélet“ = tudomány! S ezért zárandokolt (hogy csak még egy példát említsek) Nagy Lajos királyunk Szent László nagyváradi sirjához — fogadalmat téve, hogy tetteiben, gondolkodásában és országlásában történelmi ideálként a szent királyt fogja követni!

Ma különösen rá vagyunk szorulva a történelem utmutatására. Alig másfélévtizedtől el a ránk nézve oly szerencsétlenül végződött világháború után, melynek következményei szinte az egész világon még ma is — majd hogy nem azt mondom — szörnyűbbek magánál a háborúnál. És ma?!?... Ismét egy új világégés réme fenyeget. Ritkán volt annyi és oly súlyos még ma megoldandó probléma a történelem asztalán! De talán nem is volt soha annyi tehetségtelen és önző, vagy inkább tehetséges, de gyűlölködő s a világot bármily borzalmak árán is! — csak a maga képére formálni akaró, más iránt gonosz szándéku és türelmetlen, a történelem bosszujával nem számoló államférfi és politikus! A mai embert, a ma életét általánosságban tehát már csak közelsége miatt sem állíthatjuk mintaképül ifjúságunk és népünk elé. Viszont a XX. századról, a jelenről, a mai idők közállapotairól és nagy alkotásairól sem hallgathatunk, ezért kell megragadnunk minden alkalmat a történelem tárgyalásánál, hogy a multat valamiképen mindig szerves kapcsolatba hozzuk a jellel s az összetevésből adódó tanulságokat és utmutatást a jövő kialakulása szempontjából azonnal leszögezzük és hasznosítani iparkodjunk. Ezen egybevetésekből kell meglátnunk, mily hasznára, vagy kárára volt a nemzetnek az alparlamentarizmus, az önkényuralom, a forradalom, ..., a liberális berendezkedés, a keresztény-„kurzus“, stb.! (De figyelemmel kell kísérnünk a világtörténelem nagy államainak és — főként! — a szomszéd-államoknak történetét, jelen körülményeit!). Nagy történelmi egyéniségeknek a ma szemüvegén való tárgyalásából tűnik ki, hogy milyennek kell lennie az országnak és népek sorsára döntő befolyást gyakorló egyházi, polgári és katonai vezetőknek! Ma

a nacionalizmus erősödése mellett többfelé a kivételes nagy államférfiak kora kezd kibontakozni, — éppen ma szükséges tehát olyan, kortársaik közül fejjel kimagasló vezéreknek (nem diktátoroknak!) méltatása és ideálul állítása, mint például: Árpád, Szent István, Szent László, IV. Béla, Nagy Lajos, Mátyás, Pázmány, Bethlen Gábor, Rákóczi, Széchenyi, Kossuth, Deák, stb. Nem is említve itt a tudományok, művészetek, stb. terén kiváló, de a politikai és közéletben is irányító szerepet vivő világi és egyházi honfiakat!...

De ne feledjük azt se, hogy az egyes ember csak akkor érdemli meg, hogy őt Isten teremtményének: „ember“-nek nevezzék, ha — hibái és gyarlósága mellett is — haladni és tökéletesedni kész és akar! miáltal a maga, családja, környezete és így nemzete életét is szebbé, jobbá teheti. S ebben a tökéletesedni-akarában vajjon ösztönzi-e, irányítja-e bármi is jobban, mint a mult példaadó egyéniségei, eseményei és körülményei? (Az özvegy édesanya azt mondja gyermekének: Légy szorgalmas, munkás, becsületes és jóra való ember, mint édesapád volt, — a történelem ehhez még hozzáteszi: ha iparos vagy: légy olyan, iparkodj olyanná lenni, mint a kiváló nagy magyar iparosmesterek voltak, — ha katona vagy: lépj a kiváló magyar hadvezérek nyomdokaiba (akiket itt névszerint felsorolni: oldalakat tenne ki!). — ha államférfi vagy: tanulmányozd Széchenyi, Deák és a többi „vezérek“ életét, — stb., stb.!)...

„A keresztény vallás zavartalan forrásán megtisztult erkölcsi jó (mintha ma mondaná „a legnagyobb magyar“!) ma legegészségesebb, mint leghosszabb életidőt ígérő alapja a nemzetiségnek. S hogy Hazánk akkor lesz boldog, ha ily fölemelkedett nemzeti szellem éleszti földeinket, melynek fölébredésére úgy volna kötelességünk magunkat ösztönzeni, mint Dárius pohárnoka neki mindennap azt jelentené komoly figyelemmel: „Király, emlékezzél a görögökről!“... Igen, folytonosan ismertetnünk kell a kereszténységnek és más erkölcsi történelemformáló tényezőknél, eszmeáramlatoknak hatását és szerepét történelmünkben (és a világtörténelemben!). De „a nagy eszmék mindig áldozatot és erőfeszítést követelnek híveiktől. Erre az emberek nagy többségét pusztá okoskodással és bizonyítással rávezetni nem lehet!“ Nem lehet más sem és nekünk sem, hanem csak az „új honfoglalásért“ vívott küzdelmeinkben sem, hanem csak a magyar történelmi öntudat megerősödése és a fönről lefelé következetesen végrehajtott példaadással!...

„Isten adja, — mondotta Kossuth —, ne lehessen rólunk egykoron elmondani, hogy a multtól tanulni, a jövődőtől tanácsot kérni elfelejténk“... A nemzetek közti mai feszült helyzet, a nemzetközi politikában lépten-nyomon tapasztalható bizonytalanság, lelkiismeretlenség és a hibák legnagyobb része vajjon

nem a történelmi erők nemismeréséből, vagy semmi-bevevéséből származik? Az úgynevezett győztes hatalmak viselkedése a leggyőzöttekkel szemben vajjon nem a legrettenetesebb történelmi lelkiismeretlenség és tudatlanság-vakság eredője?!? ... És a ma annyira divatos személyi kultusz, a feltétlen és vak engedelmes-ségnek és tekintélytiszteletnek a vezetőktől a saját személyük részére is való megkövetelése nem megcsúfolása-e annak a valódi történelmi elvnek, hogy soha sem az egyes ember, hanem mindig az ügy, a közösség, a szent cél iránti odaadást követeljük csak meg mindenkitől?!? ...

*

Folytathatnám e témát, volna még egy-két mondanivaló! S ha a mult és jelen történelmi példáit, hibáit és erőnyeit akarnám felsorolni: úgy talán a végére sem érnék, — de nem teszem. Az üdvös cselekedeteket fakasztó meggondolkoztatáshoz — hiszem! — ennyi is elég!... Annyi bizonyos, hogy a történelem népszerűsítésének, oktatásának „oly mélységére van szükség (iskolában és iskolán kívül!), amely az akaratra hat. A történettanítás csak akkor lesz eleven és gyümölcsöző, ha nem kérdés és feleletről áll, hanem, ha módot nyújtunk arra, hogy az érettebb tanulók a legjobb történeti művek olvasása által az egyes korok jelenségeinek gondolkodva való megértésére törekednek“. (Kerschensteiner)...

Mi a magyarság legnagyobb történelmi teljesítménye? — kérdezte valaki egyszer ifj. gróf Andrássy Gyulától s ő rövid gondolkodás után határozottan csak ennyi mondott: Az, hogy még élünk! S mi a magyarság történelmi hivatása ma? — kérdezhetjük ezután. Az, hogy az egész magyar történelmet alaposan megismerve és azt megszeretve: a multak hibáiból okulni, erőnyeiből útmutatást, ösztönzést meríteni iparkodjék a nemzetélet okos, becsületes újjáépítésére és folytatására!...

A világtörténelem elsősorban arra tanít, hogy: a történelem az élet tanítómestere, — Hazánk történelme emellett még azzal is biztat, hogy:

„Magyarország nem volt, hanem lesz!“

Történelem olvasmányokban

Végváarak, végbeli vitézek

A XVI. század tárgyalásához.

Részletek Lampérth Géza: *Végváarak, végbeli vitézek* című művéből

...Ennek a mi sokat szenvedett, irigy és gonosz ellenségeinktől sokszor végpusztulásra ítélt, de Isten segítségével a maga őseréjéből mindig diadalmasan talpraállt magyar hazánknak volt már a múltban is a maihoz hasonló állapota. Mintegy 400 évvel ezelőtt, a mohácsi csata után.

Több, mint száz éven át állott már a magyar védő sziklafalként az ázsiai és balkáni török-pogány veszedelem elé, mely nem csupán Magyarországot, de az egész nyugateurópai keresztény műveltséget is megsemmisítéssel fenyegette. Százados, mesébe illő hősi küzdelmek után, amelyek során a Hunyadiak, Kinizsiek, Báthoryak hadvezéri lángeszét s az egyszerű magyar katonák — a Kemény Simonok, Dugovics Tituszok s a többi névtelen hősök elszánt bátorságát egész Európa bámulattal szemlélte, — rászakadt hazánkra a mohácsi gyásznapi sötétsége... Senki sem jött ekkor segítségünkre a vérünkkel védelmezett európai népek közül! Sőt, fájdalom — és ez volt a legnagyobb baj — a magyar is meghasonlott egymással. A pártoskodás egyre gyengítette a nemzet erejét s így következett el Mohács. Az új erőre kapott ellenség rettenetes rést vágott itt a hajdan erős magyar sziklafalon s a résen keresztül mind beljebb-beljebb özönlött hazánk testébe a romboló áradat... Letarolt mezők, égő falvak és városok, rémülten menekülő, vagy rabláncra vert nép jelezte útját. Könny és vér, gyász, pusztulás, siralom előtte, utána...

Ebből a szomorú, sötét magyar éjtszakából ragyogott fel a *Végek* és a *végbeli vitézek* dicsőséges napja!

A Végek, mint a szó maga is mutatja, eredetileg hazánk végei, végső határai voltak. Tudjuk, hol voltak ezek a véghatárok, amikor őket honszerző Árpád apánk, honalapító Szent István királyunk erős karra, bölcs elmével megfundálta. Volt idő, amikor méltó utódok ezeket az őshatárokat messze kiterjesztették, Kárpátoktól az Adriáig; volt idő, amikor »Magyar tenger vizében hunyt el észak, kelet, dél hulló csillaga...« Látuk, hová zsugorodtak ezek a határok Mohács után. (A Balaton—Komárom—Eger—Kassa-vonalra!) És még tovább is zsugorodtak volna, ha oda nem áll ismét a bitorló ellenség elé a magyar hazaszeretet és hősiesség és oda nem kiáltja harsány szóval: »Elég! Innen már csak visszafelé vihet az utatok!«

A végső veszedelemben a pártoskodók is észre tértek és megindult a védekezés munkája. A megcsonkított határokon, az új Végeken köröskörül várakat építettek, a régi várakat, kastélyokat, kőtorokat megerősítették. Új hit lendítette lelkét a száz sebből vérző

magyarságnak, új erő feszítette karját és a nemzetvédő nagy munkában összefogott ur és szolga, szegény és gazdag, nemes és jobbágy. Ki pénzével, ki eszével, ki kardjával sietett a haza védelmére. Fejlették a kővet a bányában, döntötték a szálfákat az erdőben, ásták a földet, rakták a falakat, fonták, sulykolták a palánkokat és sövénykerítéseket; ki amihez értett és amit az ereje bírt. A könnyű győzelemben elbizakodott ellenség meghökkenve látta, hogyan emelkednek előtte egymásután a magyar védőgátak — a végvárak különféle alakban.

Mert a végvárak nem egyformák voltak. Aszerint építették azokat, ahogyan a hely és idő engedte. Egyik nagyobb volt, másik kisebb, egyik erősebb, másik gyengébb, egyik kőből, másik fából és földből való, de mind az öntudatra ébredt magyar erőt, elszántságot, hitet és dacot hirdette!

Várnak csak a nagyobb erősségeket nevezték, a kisebbek neve *kastély* volt. A várak és kastélyok között az egyes városok, községek, majorok is meg voltak erősítve palánkkal és sövénykerítésekkel. A *palánk* fából és agyagból készült. Hatalmas tölgyfaoszlopokat vertek a földbe kettős sorokban, ezeket azután jól megfonták erős, szívós favesszőkkel s a közepét kitöltötték vízzel kevert agyaggal. Jól megsulykolták az agyagot s a legerősebb kőfallal is kiálta a versenyt az ilyen palánk vagy sövény-erősítés. A palánkon azután lövéreket és kémlelő-nyílásokat vágtak. Ez a kitűnő erősítési mód eredeti magyar találmány volt, úgy is hívták: *magyar módra való* erősítés.

A belső várban, melyet »fellegvár«-nak neveztek, volt a löporony, ott őrizték a fegyvereket és mindenféle municiót: ágyut, puskát, hajító-gépet, tüzes labdát, íjat, nyilat, kopját, dárdát, bárdot, pajzsot, a hatalmas vasgépeket, melyek az ellenségnek a falakról való leütésére szolgáltak, azután nagy hordókban a szurkot, amit felforralva szintén a falakon fölkapaszkodó ellenség nyakába zudítottak. A várat széles, mély *árokkal* is körülvették, amelybe ostrom idején vizet eresztettek. A belső várban volt a gyalog-őrség, a külső vár palánkjai között tanyázott a huszárság, azért ez utóbbit huszárvárnak is nevezték.

Körülbelül másfélszázra rugott ezeknek a végváraknak a száma s közös néven *Végek* volt a nevük. Ezek a végvárak voltak akkor a magyarság vigyázó őrhelyei, őrségük: a *végbeli vitézek*. Az őrséget eleinte a vár urai, a főurak és főpapok toborozták és fizették, majd később, mikor ők már nem bírták a fenntartás terhét, a király vette át őket, így lettek királyi várakká.

Mikor a végbeli vitéz beállott, esküt tett az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szentlélek, egy bizony örök Isten, hogy tisztében hű és igaz lesz, a nemes országnak s kegyelmes urának s a véghelynek mindenekben javára, előremeneteiére s megmaradására teljes tehetsége szerint igyekszik. Ellensége ellenségeinek, barátainak barátja lesz, idegen nemzettel, vagy akárkikkel is az országnak, királynak és a véghelynek romlására, elidegenítésére sem titkon, sem nyilván írással, üzenettel nem praktikal. Az Isten őt úgy segítse!...

Bár a király idegen zsoldosokat (német, cseh, spanyol, olasz, vallon = belga kalandorokat) is fogadott szolgálatába, az igazi végbeli vitéz mégis a magyar katona volt. Ennek is eleje az otthonából és földjéről elűzött magyar nemesség és jobbagyság, akiknek szívében így kétszeresen izzott a keserűség, amit alkalomadtán azután amugy magyarosan ki is öntött vitézi kardja hegyén át a kontyosok tar fejére...

A főszerepet a végvárakban és a végbeli harcokban a lovasság vitte, a csakhamar világhírré emelkedett *magyar huszárság*. Az ő feladatuk volt, hogy az ellenség erejét kikémleljék s a már közeledő ellenségre hirtelen rajtaüssenek. A *gyalogsgágot* hajdu, darabont, mezei katona, vagy talpas katona néven nevezték. A gyalogság egy része vizen teljesített szolgálatot, ezek voltak a *naszádosok*. Ezek Győrött, Komáromban és Esztergomban állomásoztak, s főfeladatuk volt, hogy a várőrségeknek élelmet szállítsanak, hidakat verjenek s az ellenség vízi erejét támadják. A tüzérségi szolgálatot is gyalogkatonák végezték, a puskaművesek vezetése alatt; ezeket *pattantyusoknak* nevezték.

A *végvárak voltak akkor a magyar ifjúság hadi iskolái is*. A várkapitányok és hadviselt öreg vitézek oktatták itt hadimesterségre az ifjakat, akik már jó korán, 9—10 éves korukban a végházakba kerültek. Kezdték, mint fegyverhordozók s így emelkedtek aztán fokról-fokra a nagyobb rangokra. Először altisztek lettek, vagy amint akkor nevezték: főlegények, majd főemberek, vagyis főtisztek.

Ezekben a végvárakban égett akkor a magyar hazaszeretet örök mécsese, melyet szívük vérével tápláltak a végbeli magyar vitézek. Ezekben izzott a magyar dac és keserűség, ezekben virágzott a magyar vitézi virtus, magyar kedv, a magyar nyelv, a magyar dal és itt fejlődött ki a Végeken a XVI. században az a gyönyörű, daliás magyar vitézi élet, amelynek párját alig találjuk hazánk történelmében.

De a Végeken sem bőmbölt mindig az ágyu és nem süvöltött folyton a ha'álos fürgetegek szele. Az *ellenség* is meg-megfáradt, a munició is kifogyott, olykor-olykor fegyverszünetet is kötöttek és végezetül az idő sem vala mindig alkalmas a nagy hadakozásokra. Tültre rendszerint elcsendesedett a harci zaj s a hadakozó fellek mindkét részről visszahúzódtak fészkeikbe. Ilyenkor azután kedélyesebb, otthonias élet ütött tanyát a magyar végvárakban, végházakban.

A vitézek hadi gyakorlatokkal, fegyverforgatással, vitézi játékkal, mulatozással töltötték napjaikat. Megjelentek közöttük vándorlantosok, hegedűsök, kobzosok, énekesek: jó Tinódi Sebestyén, Ilosvai Selymes Péter, Balassa Bálint és mások, maguk is különben nemcsak lanttal lantolók, de ha úgy fordult, fegyverrel is vitézkedő bajtársak. Jól ösmerték, hiszen maguk is átérték a végbeli vitézek minden buját-baját, örömét, dicsőségét és gyászát. Ékes versekbe öntötték mindezt, kótát, dallamot is szereztek hozzá. Dalaikban dicsőségkószorut fontak a hazáért hősi halált halt bajtársak sirjára, örök emlékezetül az utódoknak ékes versekbe szedték a vitézi tetteket, han-

got adtak a szerelmese után vágyakozó katona-szív érzésének, a hazaromlásán való keserű elbuslásnak... Megzendült a lant, fölsírt a tárogató és zengtek az édes-bus, szívet andalító dalok, a *virágénekek*, a mulattatva oktató krónikák, históriák, a dővő, pattogó katonánóták, vérpezsdítő vitézi énekek...

Mert nemcsak kenyérrel és ellenség vérével élt a végbeli magyar vitéz. Az ütött-kopott katonaköntös, a marcona külső alatt meleg magyar szív dobogott és meg is kapta a maga szellemi táplálékát. Gondoskodtak erről a várnagyok, kapitányok, akik közül a legtöbb maga is kedvelője volt a dalnak, éneknek, zenének. Sokan tábori zenészeket, siposokat, énekes apródokat is tartottak a maguk és vitézeik mulattatására. Minthogy a törökök is kedvelték a zenét, sok cigány muzsikust hoztak magukkal. Ezeket aztán, ahol csak tehették, elcsípték a végbeli vitézek és megtanították magyar nótákra. Fáraó ivadéakai aztán vigan huzzák vitézeink talpa alá a ropogós magyar nótákat. Ügyes siposok is voltak a török cigányok között, ezeket török-siposoknak nevezték. Ezekből lettek később a tárogatósök. A végbeli vitézek legkedveltebb táncja az ugynevezett *hajdutánc* volt. A magyar vitézek a török cigányoktól a török nótákat is eltanulták és viszont, mikor a cigányokat ismét a törökök csípték el, mert nagyon pályáztak rájuk! akkor meg azok tanulták el a magyar nótákat. Még mást is megtanultak Allah fiai a magyaroktól — a borivást, bár ezt vallásuk szigorúan tiltotta. Jó bor mellett, nóta mellett olykor össze is melegedett a magyar és török vitéz, mert mindegyik becsülte a másikban a vitézi virtust. De ez persze csak szélesend idején volt. A harcban megint szemben álltak egymással életre-halálra!

Ilyen élet folyik a végvárakban, ezért harcoltak a végbeli vitézek is, ezért harcolt mindig a magyar: nemzete becsületéért, a családjáért, a jószága megmaradásáért. Nem kapzsiságból, nem prédáért fogott fegyvert, hanem csak akkor, mikor az ő szent jussától akarták megfosztani. De akkor aztán bátor szívvvel, erős karral, Krisztus nevében, Istenbe vetett hittel szállt a sikra! Azért az igazi végbeli vitéznek nem is volt kedvére a hosszú tél. Alig várták, hogy kintavasodjék. Mikor a végvárak sáncaiban olvadozni kezdett a hó és a bástyák peremén könnyezni kezdtek a jégcsapok, tele lett szíve harci-vággyal a végek vitézének is. Mikor aztán az egek nagyvégre kizöldítették az erdőt, mezőt, akkor kezdődött megint igazában a végbeli vitézek élete. Ha az ellenségnek szűk volt az elrabolt országrész és utjában állván valamelyik végvár, annak ostromlására indult: megkezdődött a sáncokban, palánkok között és bástyákon az élet-halál-küzdelem. Ha pedig a »kontyos koma« nem akart valamely okból mutatkozni, akkor a végbeli vitézek csapatokba verődve utána mentek, fűrgő paripáikon benyargalászva nagy vidékeket, fölkeresték az ellenséget a saját fészkeiben, ingerelték, kipiszkálták, hogy lesbe csalják, kopjatörésre, vitézi próbára, bajvivásra hívják, pusztítsák, törjék, fogyasszák, jó szerezsen (arabs) paripáikat elszedjék.

Ha a kicsapás sikerrel járt, jó vezetőklóval, vidám nótaszóval tértek vissza várukba a vitézek. Ha egyik-másik jó szerezsen-paripa

helyett véres emléket vitt haza a kobakján — katonadolog!... Nem is volt vitéz, akinek ilyen emléke nem volt, legalább egy féltucatnyi. Ez volt akkor a vitézi érem! Az igazi! Ehhez nem lehetett holmi csalafinta uton-módon hozzájutni. Aki ezt viselte, bizonyos, hogy meg is érdemelte.

...És e szomorú időkben, mikor ezeréves Hazánk teste ismét széjjel tépve, ezer sebből vérzik, az ő példájuk ad nekünk hitet, erőt, kitartást és kötelez minket Hazánk, nemzetünk, igazságunk jogunk védelmére!

*»Vitézek, mi lehet
E széles föld felett
Szebb dolog a Végeknél?*

Szeresd a gyermekét!

Szeresd a gyermekét! A sívatag hegyen,
Hol villámok között vala az Ur jelen,
E legszentebb parancs nincs kőtablára írva:
Mosolygó kedviben, pirosuló hajnalon,
Aranybetűkkel azt az örök Irgalom
Az emberszívbe írta.

Szeresd a gyermekét! Még neki szárnya van,
A csillagok közé ő még el-elsuhan
S kitárja vidoran a mennyek ajtaját:
Hiába könyveid, hiába lángeszed,
Az Isten titkait ki nem kémlelheted,
Csak gyermeklelken át.

Szeresd a gyermekét, öleld szivedre őt,
Ringasd el lágyan a szegény kis szenvedőt,
Lehunyt pilláinak töröld le könnyeit:
S míg te a gyermekek könnyét törölgeted,
Egy láthatatlan kéz a csillagok felett
Letörli vétkeid!

Móra Ferenc.

Tanítások — vázlatok

1933. FEBRUÁR 4. HETE.

Beszéd- és értelemgyakorlat

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A gyermek teste. Hogyan használjuk egyes testrészeinket? A kéz.

Névelési cél: Ne gúnyold a testi hibában szenvedőt!

Szemléltetés: Az egyes testrészek, a kéz szemléltetése.

Megfigyelésre utalás: Hogyan használjuk egyes testrészeinket?

Kapcsolás: Rajzolás: a kéz rajza.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. Beszélgetés a múlt órán tanultakról: A házépítés. Hol építettek ősszel a közelben házat? Mit láttunk ott? Kik dolgoztak ott, amíg elkészült a ház? A munka megbecsülése!
- b) Célkitűzés. A mi testünk is csodálatos teremtmény! A jó Isten munkája. Ismerkedjünk meg testünkkel is!
- II. Tárgyalás. a) Testünk részei. Mivel látunk? Mivel étke-zünk? Milyen szervünkkel hallunk? Hol van szemünk, szánk, fülünk, orrunk? (Fej.) Mi van a fej alatt? Mi van törzsünkben? (Szív, gyomor stb.) Amit édesanyátok meg-főz, ti megesztek, azt a gyomor dolgozza fel s adja to-vább a test minden részének! (Tréfa a gyomorról = Sok gyermek azt szeretné, ha csupa hasból volna: mindig enni szeretne!) Hogy jöttetek az iskolába? (Láb.) Mivel irtok? (Kéz, kar.)
- b) A kéz. Melyik testrészeteket használjátok legtöbbet? Hol van a kéz? Mit lehet vele csinálni? (Irtani, fogni, ütni, mun-kát végezni stb.) Bizony, kezünk nélkül nehéz volna az élet. (Próbálják meg, tegyék hátra a kezüket s tartsák úgy! Mit éreznek? Miért ügyetlenek?)
- c) Elmélyítés. A kéz nélküli rokkant katona. Hol vesztette el a kezét? Mit védelmezett vele? Miért vesztette el ke-zeit az a katona? Mit kell csinálnunk az ilyen hősökkel, akiket rokkantaknak, béna hősöknek nevezünk? Kiért vesztették el kezüket? Példa a csufolkodó gyermekről, aki kicsufolt egy béna gyermeket, azután maga is cson-ka-kezü lett, mert a szecs kavágó-gép levágta kezét. A kéz tisztántartása és ápolása!
- III. Összefoglalás. a) Begyakorlás. Kezünk tisztántartása. Nagy kincs, vigyázzunk rá!
- b) Rajzolás. Rajzoljuk le a kezét.

1938. FEBRUÁR 4. HETE.

Számolás és mérés

I. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A 12 ismertetése. Soralkotások.

Nevelési cél: A számolási gondolkozás kifejlesztése.

Kapcsolás: a tucat. (Egy tucat gomb.)

Megfigyelésre utalás: Hányal több a 12, mint a tíz? Hol használnak tucatot? Hány pár, hány darab a tucat?

Alkalmazás: Rajzoljanak le egy tucat gombot! (Körök.)

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. A 11 körében a négy alapművelet. A műveletek adatainak leírása.
- b) Célkitűzés. Tanuljunk most eggyel nagyobb számról, mint 11!
- II. Tárgyalás. a) A 12 fogalma. (Szemléltetés 11 ujj meg 1 uj; 11 gomb + 1 gomb, 11 vonal + 1 vonal stb.) Hány a tizenkettő? ($11 + 1$.) Tucat.
- b) Soralkotások.
Kettesével: 2, 4, 6, 8, 10, 12. — 12, 10, 8, 6, 4, 2.
Háromasával: 3, 6, 9, 12. — 12, 9, 6, 3.
Négyesével: 4, 8, 12. — 12, 8, 4.
- c) Játékos soralkotás. (12 tanuló más és más számot kap 1-től 12-ig. Felváltva sort alkotunk 2, 3, 4-esével s mindannyiszor, amikor valamelyik szám nevét mondják, azt a számot jelentő gyermek feláll.)
- d) A 12 számjegyének ismertetése. 12.
- e) A 12 számjegyének iratása. (A füzetben 2 sor 12-es iratása.)
- III. Begyakorlás. a) Összefoglalás. Mennyi a tizenkettő? Hányal több 11-nél? Tiznél? Mennyivel több 1-nél? Ki tudja elmondani a számokat kettesével, hármassával, négyesével? Visszafelé?
- b) Alkalmazás. Irjuk le a számokat kettesével 12-ig! Hármassával, négyesével! Visszafelé is!
Rajzoljunk 12 darab vagyis 1... (tucat) gombot! Golyót!

1938. FEBRUÁR 3. HETE.

Rajz

I. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Szemüveg rajzolása.

Nevelési cél: A rajzkészség fejlesztése. Megfigyelés, figyelem koncentrációja egy pontra.

Kapcsolás: Beszéd és értelemgyakorlat = a szem a látás szerve.

Megfigyelésre utalás: Ne tartsuk közel szemünkhöz a könyvet! Sok szembetegségnek okozója a közletről nézés! Aki elveszti látását, világtalan!

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) A rajzolóhoz való előkészület. Rajzpapír, megfelelő irón. Történet a nagymamáról, akinek gyenge már a szeme s egyszer otthon felejtette a szemüvegét. Érte küldte kis leányát, de hiába mondta neki, hogy a szemüveget hozza el utána, nem értette meg. Erre a nagymama lerajzolta neki, hogy megismerje.
- b) Célkitűzés. Rajzoljuk le mi is a szemüveget! Mi már ismerjük s le is tudjuk rajzolni!
- II. Tár g y a l á s. a) Táblai rajz, közös megbeszélés alapján. (Hogyan rajzoljuk az üveget? Lendületes kézzel sokat járassuk kezünket irónnal a papír fölött, s amikor már jól begyakoroltuk, eresszük le kezünket a papírra. Vigyázzunk a tisztaságra, követeljük meg a sok vonalat, így lesz lendületes a rajz.)
- b) A tanulók rajza. (Előbb a levegőben járassák kezüket a papír fölött.)
- c) Ugyanennek áthuzása szinesirónnal. (Szin tetszés szerint, így megismerjük a tanulók izlését.)
- III. B e g y a k o r l á s. a) A rajzok megtekintése és megbeszélése.

1938. FEBRUÁR 3. HETE.

Beszéd- és értelemgyakorlat

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A fehérnemű. Hogyan mossák a ruhát? A ruha tisztasága.

Nevelési cél: A tisztaság fél egészség.

Kapcsolás: Az emberi test tisztántartása.

Szemléltetés: Szemléltető képen a nagymosás.

Megfigyelésre utalás: Figyeljék meg otthon a nagymosást, vasalást és a fehérnemű tisztántartását.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az emberi test és gondozása. A test részei: fej, törzs, végtagok, mikor tudnak dolgozni? Gondozás, ápolás. Hogyan ápoljuk testünket? Mosakodás, fürdés.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, mi szükséges még a test tisztántartásához?

II. T á r g y a l á s. a) A ruházkodás. Milyen ruhaneműeket viselünk? Hogyan nevezzük ruházatunk felső darabjait? Mit viselünk alattuk? Ezek mivel érintkeznek? Mitől lesz szennyes az ing? Miért kell tehát sűrűn tisztálkodni? Hogyan tisztítják a fehérneműt? (Miért fehérnemű? Rendesen fehér vászonból készül.)

b) Nézzünk végig egy nagymosást! Mit készítenek el először? Miért szükséges a mosáshoz víz? Mi kell még a mosáshoz? Miért kell szappan? Mit csinálnak a vízzel? A meleg víz jobban feloldja a piszkot. A szappan is ezért szükséges. Miben mosnak? Amikor készen van a mosás, mit csinálnak a nedves ruhával? Mikor szárad könnyebben a ruha, télen vagy nyáron? Hová teregetik? Mi történik azután a ruhával, ha megszáradt? Hogyan vasalnak? Miért vasalják ki a fehérneműt?

c) Történet a tiszta és a piszkos fehérneműről. (Ingről.)

d) Melyek a fehérneműk? (Ing, alsónadrág, zsebkendő, harisnya.) Ezeket miért kell sűrűn változtatni? A tisztaság fél egészség.

e) A szemléltető képen látottak megbeszélése, majd elmondatása.

III. Ö s s z e f o g l a l á s. a) Begyakorlás. Miket nevezünk fehérneműnek? Miért kell ezeket is tisztán tartanunk? Hogyan történik tisztántartásuk? Milyen a nagymosás? Kik végzik a mosást? Nehéz munka, a munka megbecsülése! Vigyázzunk fehérneműinkre!

b) Rajzolják le, mit láttak otthon a nagymosáskor.

1938. FEBRUÁR 3. HETE.

Számolás és mérés

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A négyszöglet.

Nevelési cél: A térszemlélet kifejlesztése.

Kapcsolás: a fehérneműk = zsebkendő.

Szemléltetés: zsebkendőn, füzetlapon.

Megfigyelésre utalás: Hol látnak négyszögletes alakot a tárgyakon?

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Párhuzamos, függőleges vonalak szemléltetés és mérés alapján. Könyvünk mérése cm-rel. Hogyan vesz mértéket a szabó?

b) Célkitűzés. Milyen alakú a zsebkendőnk?

II. T á r g y a l á s. a) A négyszöglet. A négyszögletes alak fogalma. (Szemléltetés papíron vagy papírszalvétán, zsebkendőn.)

4 széle (oldala) van.

4 csúcsa (szöge) van.

Az oldalak egymással párhuzamosak. (Egyenlő távolság.)

A párhuzamos oldalak egyenlők (felében összehajtás!)

b) Hol látunk négyszögleteket az osztályteremben? Könyvünk, füzetünk lapja. A pad teteje, asztal, szekrény oldala, ablak stb. Miről ismerjük föl a négyszögleteket?

c) Négyszöglet rajza a táblára, megbeszélés alapján.

d) A tanulók rajza füzetükben. (Lehet színesírónnal is rajzolni!)

(Vigázzanak a négyszöglet jellemzőire: párhuzamos, egyenlő oldalak stb.)

III. B e g y a k o r l á s: a) Összefoglalás. Hogyan ismerjük fel a négyszögletes alakot? Mit tudunk a négyszögletről? Hány oldala és hány csúcsa (szöge) van? Milyenek oldalai egymáshoz viszonyítva? (Párhuzamosak és egymással egyenlők.) Hajtogassuk össze a papírszalvétát, zsebkendőt! Csináljunk belőle kisebb négyszögleteket! Itt is mit látunk?

b) Alkalmazás: Írják össze, milyen tárgyakon láttak négyszögleteket otthonukban.

1938. FEBRUAR 4. HETE.

Fogalmazás

II. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Beteg voltam. (Fogalmazás.)

Nevelési cél: Betegségünkben érezzük igazán, kik szeretnek bennünket.

Kapcsolás: Az emberi test ápolása. A gyógyítás orvos feladata.

Megfigyelésre utalás: Mit csinált édesanyám, amikor beteg voltam?

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Hangulatkeltés. Milyen évszakban vagyunk? Miért veszedelmes a télutó? Miért csalogat az idő? (Süt a nap, de azért még „foga van az időnek.”) Tegnap is milyen sokan hiányoztatok! Miért? (A gyermekek elmondják, ki miért hiányzott.) Mit csináltak a jó édesanyák, mikor megtudták, hogy betegek vagytok?

Bizony, nincs is párja a jó édesanyának akkor, ha beteg a gyermeke. El nem mozdul ágya mellől. Százszor is megkérdezi: Mi fáj, fiam, leányom? Elhozná még a mesebeli király kincsét is, csak hogy meggyógyuljatok. De egész nap sem mozdul el az ágyatok mellől! Ott van még késő éjtszaka is, ott virraszt álmodok felett, s ha úgy éri meg a reggelt, hát újra kezdi előlről, amíg csak meg nem gyógyultatok. Ezért mivel tartoztok jó édesanyátoknak? Kit hivatott hozzátok, mikor betegek letetek? Mit csinált az orvos bácsi? Ki adta be az orvosságot? Milyen ízű volt az orvosság? Örültetek-e, amikor felkelhettetek az ágyból? Ilyenkor sok kívánságuk van ám a gyermekeknek! Ki ezt, ki amazt kéri jó szüleitől, akik nagy örömeikben mindent megadnának beteg gyermeküknek. Hej, ilyenkor látja meg csak igazán az ember, kik azok, akik szeretik, kik szeretik őt legjobban a világon!

b) Célkitűzés. Gyermekek, bizonyosan mindnyájan voltatok már betegek. Tudjátok mit, nagyon szeretném tudni, kit ki ápolt s hogyan? Ki volt az, aki ott ült az ágya mellett reggeltől a másik reggelig. Szeretném tudni, ki szeretet benneteket legjobban a világon? De mindnyájan nem tudnátok elmondani ezt nekem még egy hosszú óra alatt sem! Ezért legjobb lesz, ha mindnyájan leírjátok nekem ezt, én majd elolvasom valamennyi írást és így meg fogom tudni, ki szeretet benneteket igazán, mit csinált gondos ápolótok betegségetek alatt? Hogyan járt kedvetekben? Mit kívántatok? Megkaptátok-e amit kértetek? Egyszóval mondjátok el mindent úgy, ahogyan történt, igazán!

c) Néhány tanuló elmondja, mit gondolt, mit fog írni nekem. (Lehetőleg az ügyesebb fogalmazók közül választom.)

II. Fogalmazás.

1938. FEBRUAR 1. HETE.

Beszéd- és értelemgyakorlat

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Békés együttélés, egymás segítése.

A község szegényei, betegek.

Nevelési cél: Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le.

Kapcsolás: vallástan: szeresd felebarátodat, mint te magad!

Szemléltetés: történetek, példázatok.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Hangulatkeltés. A nagylaki iskolásifiúk felujtása. Csak a nagylaki tanulók tudtak olyan jószívűek lenni, hogy tíz társukat hónapokon át ellátták étellel?
- b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, hogyan segíthetünk a szűkölködőkön.
- II. Tárgyalás. a) Az irgalmasság testi cselekedetei: az éhezőknek ételt adni, szomjazóknak italt adni; szegényeket ruházni; betegeket látogatni (egyszerű példákkal megvilágítva, a vezérszavak táblára.)
- b) Az irgalmasság lelki cselekedetei: a bűnösöket meginteni; a tudatlanokat tanítani; a kételkedőknek jó tanácsot adni; a szomorúakat vigasztalni. (Ugyanugy, mint előbb.)
- c) A tanulók mondják el, mely cselekedeteket gyakorolták már, ezek megbeszélése.
- d) Elmélyítés. Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le. Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!
- III. Összefoglalás. Nemcsak a felnőttek, a gyermekek is gyakorolhatják az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit.
- (A példázatok lehetnek a Bibliából valók is, ezeket már ismerik a gyermekek.)

1938. FEBRUAR 2. HETE.

Olvasmánytárgyalás

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Falusi lakodalom c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: A magyar népelet hagyományainak megfigyelése.

Kapcsolás: A farsangi lakodalmasok.

Szemléltetés: Iskolai szemléltető kép: Falusi lakodalom.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. A múlt órán tárgyalt olvasmány tartalmának felujtása.
- b) Ráhangolás az olvasmányra. Farsangi szokások. A tanulók által látottak megbeszélése. A farsangi rossz szokások elítélő megszólása. Legkedvesebb farsangi esemény a lakodalom. A falusi nép ilyenkor ér rá ilyen családi ünnep rendezésére.

- c) Célkitűzés. Milyen egy farsangi lakodalom? Olvassuk el!
- II. T á r g y a l á s. a) Benedek Elek: Falusi lakodalom című olvasmányának bemutatása.
- b) Az olvasmány által keltett élmények és felújított tapasztalatok megbeszélése.
- c) Részenkénti olvasás és tárgyalás. (Gondolatszoportonként.)
1. Nagy lövöldözés van a faluban.
  2. Muzsikaszót hoz erre a szél.
  3. Lakodalom van a faluban.
  4. Hozzák a menyasszonyt!
  5. A templomban örök hűséget esküdött egymásnak a fiatal pár.
  6. Lakodalmas menet. Vőfély, násznagy, koszorúslányok. (Szómagyarázat.)
  7. A bíró házánál már várják a násznépet. (Szómagyarázat.)
  8. Otthon megkezdődik a „hetedhétországra szóló” lakodalom. (Szómagyarázat.)
- d) Az olvasmány egészben való elolvastatása, tartalmának összefüggő elmondatása.
- e) Elmélyítés. A magyar nép szentségnek tartja a házasságot. Nagy esemény, amely egy életre szól. Ezért van nagy vigalom, lakodalom faluszerzte. A magyar ember esküjét nem szegi meg sohasem! A magyar népetlet évszázados hagyományainak megbecsülése és szeretete.
- III. Összefoglalás. a) Begyakorlás. Az olvasmány elolvastatása.
- b) Alkalmazás. Rajzoljanak le egy falusi lakodalmas menetet.

1938. FEBRUÁR 3. HETE.

Nyelvi magyarázatok

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A főnév.

(Mutatvány Kókai Béla mezőtúri rk. igazgató-tanító Vezérkönyv a helyesírás és nyelvi magyarázatokhoz, az elemi iskola I—III. osztályaiban. Ára 2.— P. Kapható a szerzőnél, Mezőtúr.)

Ez a második szófajta. Ezt is megfigyeltetéssel tanítsuk. A kis gyermek is neveket (anya, apa, baba stb.) tanul meg először kimondani. Tehát kiindulhat tanításunk innen, vagy pedig egy történetből, amelyből hiányzik a név. Pl.:

Tegnap telefonon egy ismerőssémmel akartam beszélni. Mikor felhívtam, megkérdeztem, hogy ki beszél? — Egy hang azt felelte: én! — Ismét megkérdeztem, de akkor is ezt a választ

kaptam. Tudhattam-e tehát, hogy ki beszél velem? — Miért nem? — Mit nem mondott meg?

Vagy: — Valamelyik nap sétáltam feleségemmel a kis erdő szélén. Egyszer csak valami elsurrant mellettünk. Néztük, hogy mi lehet az? Mivel már sötét volt, nem ismerhettük fel, meg gyorsan el is tűnt az erdőben. Ugyan mi lehetett az? — A gyermekek találgatni fogják. S így rájönnek valaki, vagy valami nevének fontosságára.

Másik példa. — Mikor a jó Isten az állatokat megteremtette, mindnek megmondta a nevét is. A csacsinak egy nagyon szép nevet sugott a fülébe. Azután elengedte őket azzal, hogy holnap ismét jöjjenek el, hadd lássa, nem felejtette-e el valamelyik a nevét. Másnap ott is volt valamennyi. Mondták a nevüket szépen hiba nélkül, hangosan: őz, szarvas, ló, tehén, kecske, veréb, pacsirta, farkas, róka stb., stb. Legutoljára egy csinos, szürke állat maradt. Mikor rákerült a sor, hallgatott. Talán bizony te elfelejtetted a nevedet? — kérdezte tőle a jó Isten. — El... mondta szígyenkezve az állat. — Ekkor az Isten a két kezével megfogta a fülét, jól meghuzta és azt mondta neki: Te — s z a m á r ! — S azóta hívják számárnak és azóta olyan hosszú a füle.

* * *

Amikor a tanulók látják, hogy milyen fontos a név, akkor gyűjtessünk velük is ilyeneket.

— Van-e az iskolában mindennek neve? — Ezeket most összegyűjtjük és felírjuk a táblára. — Nézzetek tehát jól körül, diktáljátok, én pedig leirom őket.

feszület	kályha	könyvek
képek	padok	írkák
táblák	számológép	fiuk
szék	kréta	leányok
szekrény	szivacs	tanító-bácsi

Miért irtuk, hogy táblák? — Mert több is van. — Hogy megkülönböztessük őket egymástól, még más nevet is adunk nekik. Ez az iskolai nagy tábla. Ez a kis tábla. Ez meg a Feri táblája. Itt a Böskée. — Miért irtam mégis annyit, hogy táblák? — Nem tudjátok? — Nem baj! — Majd én megmondom. Azért, mivel minden táblának ez a fő-neve. Az, hogy iskolai, kicsi, nagy, Böskée stb. a mellék neve. Erről máskor fogunk beszélni.

— Most tehát milyen neveket kell jól megfigyelnünk? — A főneveket.

Soroljuk el az udvaron található tárgyak nevét is! De csak milyen nevét? — A főnevét. — Ugy van! lassan mondjátok, ezeket is felirom a táblára.

Kapu, homok, tornaszerek, virágok, kut és kerítés.

— Folytassuk! — amiket az utcán látunk.

Járda, házak, fák, boltok, templom, kocsik és emberek.

— Nézzük csak, hogyan irtam fel a neveket. Mit tettem minden név után? — Vonást. — És az utolsó név elé? — „és“-t.

Pista! — add ide azt az izé-t! Na, mi lesz? Hozod-e már? — Miért nem hozod? Nem tudod mit kérek? — Miért nem?

Sokan mégis így beszélnek. Anélkül, hogy gondolkoznának és megmondanák a nevét, ilyen izé-vel beszélnek. Ez nem is szép, még érthetetlen is az ilyen beszéd.

Alkalmazás. Az olvasókönyvből együttesen keressenek ki főneveket.

Gyakorlás. Gyűjtsenek főnevet. Milyen iparost ismernek? Írják le a virágok, állatok stb. neveit.

1938. FEBRUAR 4. HETE.

Természeti és gazdasági ismeretek

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A veréb.

Nevelési cél: A körülöttünk élő állatok megfigyelése.

Kapcsolás: Beszéd és értelemgyakorlat = a ház körül élő állatok.

Szemléltetés: Veréb képe, esetleg kitömött példány, még jobb, ha élő foglak a tanulók s a tanítás idejére kalitkában szemléltetik.

Megfigyelésre utalás: A veréb testalkata hogyan alkalmazkodik megélhetési lehetőségéhez.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. A vakond és a denevérről tanultak felújítása és összefoglalása.
- b) Célkitűzés. Ma a verébről, mindennapos barátunkról beszélünk!
- II. Tárgyalás. a) Lelőhelye. Ahol az ember megtelepszik, megjelenik a veréb is. Ragaszkodik az ember házatájához. Nagy városokban épügy megtalálható, mint falvakban.
- b) Életmódja, testalkata. Életének jó részét a földön tölti. Tollazatának szürkés-barna színe is megegyezik a föld színével. (Alkalmazkodás!) Rövid, lekerekített szárnyával tartósan nem tud repülni. Annál biztosabban érzi magát a földön, ahol rövid, de izmos lábaival szökdecselve, az

utca és az udvar hulladékai között vagy a mezőn keresi eledelét.

c) Tápláléka. Legjobban a magvakat szereti, melyeket éles szemével hamar észrevesz és rövid, kupalakú csőrével folszed. Nyáron, gabonaérés idején csapatokba verődik és megdézsmálja a gabonakereszteket. Ősszel meg a kertekben okoz kárt, mert összezsipkedi a gyümölcsöt. Csupán tavasszal hasznos, amikor fiókáit rovarokkal neveli föl.

d) Szaporodása. Nagyon szapora. Évenként háromszor-négyszer is költ s mindannyiszor 5—6 tojást tojik. A szülők felváltva ülnek a tojásokon és 2 hét múlva kikelnek a kicsinyek, melyek csupaszok és gyámoltalanok. (Fészeklakók.) Rendetlen, szalmaszálakból összehányt fészket többnyire faodukba vagy padlásokon rakja. Néha azonban elfoglalja a fecskefészket is és a benne levő fiókákat kidobja. Ezzel is kárt okoz.

A veréb társas madár. A kifejlődött fiatalok rendszerint régi fészkeik közelében telepednek le. Télen valamely nagy fán ütik fel tanyájukat. Ilyenkor, mielőtt lenyugodnak, nagy lármával civakodnak egymással. A veréb hangja csiripelés.

III. Összefoglalás. A veréb életmódjáról, testalkatáról, lelőhelyéről, táplálékáról szaporodásáról, hasznáról és káráról tanultak összefoglalása. A veréb ugyan nem tartozik a hasznos madarak közé, ezért irtani szokták különösen gyümölcsösök táján, de kinozni azért nem szabad! (Elmélyítés.)

1938. FEBRUAR 1. HETE.

Beszéd- és értelemgyakorlat

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A szénsav.

Nevelési cél: Az egészségre káros rossz levegő elkerülése.

Kapcsolás: A szén.

Megfigyelésre utalás: A szobában lévő rossz, elhasznált levegő.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A jó és rossz hővezetők. Ruházatunk rossz hővezetőkől készül. Miért? A szén.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A szénsav előfordulása és szerepe a természetben. A kéményekben eltávozó füsttel nagy mennyisé-

gű szén-sav megy a levegőbe. (Tűzelőanyagunk fa vagy szén s ennek égési terméke a szén-sav.) Szén-savat termel minden élőlény. (Leheletünket üvegcsővön át mészvízbe fujjuk: ez megzavarodik. Leheletünkben tehát szén-sav van.)

A must erjedésénél felszabaduló gáz szintén szén-sav, de rothadás, kórhadás is termelheti.

Néha a föld belsejéből tör elő hatalmas tömegben, olykor egyedül, máskor ásványos vízzel. (Torjai „bűdös barlangban”-szén-sav, szén-savban gazdag forrás van Sáros Ung és Zemplén vármegyékben, továbbá egész Erdélyben.) Miért nem halmozódik fel a levegőben? (A levegőben igen kevés van, mert szén-sav a növények tápláléka.)

A szén-sav nem táplálja az égést, de a lélegzést sem. Szén-savban megfulladnánk. (Óvatosság mélyebb gödrökben, kutakban, erjedő musttal telt pincékben. Ilyen helyekre csak akkor szabad bemenni, ha a magunk elé tartott gyertya jól ég.)

b) Szellőztetés. A kilélegzett levegőben sok a szén-sav. (Egy ember óránként átlag 20 l szén-savat lehel ki.) Nyáron tartasuk nyitva az ablakot, télen gyakran szellőztessünk lefekvés előtt.

c) A szódavíz. A szén-sav vízben is oldódik, 1 liter víz mintegy 1 liter szén-savat old fel. Nagyobb nyomás mellett ennél jóval többet is.) A szén-savval nagy nyomás alatt telített vizet szódavíznek (szikviznek, szifonnak) nevezik. Vastag üvegpalackokban tartják. Ha lenyomjuk fogóját, a szelep kinyílik, s pezsgéssel ömlik ki belőle a víz. (A pezsgést az eltávozó szén-sav okozza, mert felszabadult a nyomás alól).

d) Életünk is ilyen égés, ezért leheletünkben is van széndioxid, ezt a meszesvíz megzavarodása jelzi.

III. Begyakorlás. A szén-sav savanykás szaga gáz; a levegőnél sulyosabb és ezért a nyitott edények alján (borospince) gyűlik össze. Az égő anyagok azonnal elalszanak benne. Ezért nagyobb mennyiségben az emberre is veszélyes, mert a szerves lények égését: az életet is kioltja. Felismerésére a meszes vizet használjuk, mert ez jelenlétére megzavarodik.

1938. FEBRUÁR 2. HETE.

Olvasmánytárgyalás

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Széchenyi István gróf, a legnagyobb magyar c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: Mindent a hazáért!

Kapcsolás: Történelem = Hazánk gazdasági fellendülése

Megfigyelésre utalás: Mi emlékeztet községünkben vármegyénkben a „legnagyobb magyarra”? (Folyó szabályozás, hajóut, lótenyésztő egyesület stb.)

V á z l a t.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. El az Isten c. vers elmondása, tartalmának számonkérése.
- b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, kinek köszönhetjük a Tisza szabályozását.
- II. Tárgyalás. a) A nemzet állapota a XIX. század elején. A nemzet nagy elmaradottsága. (Kölcsy F.: Megbűnhődte már a nép a multat s jövődöt...)
- b) Széchenyi István gróf lép a nemzet elé, segíteni akar nemzetén.
- c) Széchenyi István gróf, a legnagyobb magyar c. olv. bemutatása.
- d) Az olvasmány gondolatcsoportonként való olvasása és tárgyalása. (Szómagyarázat.)
  1. Származása.
  2. Ifju korában katona, beutazza Nyugat-Európát, lát, tanul s felébred lelkében a magyar nemzetén való segítés elhatározása.
  3. Az 1825. évi pozsonyi országgyűlés. A magyar tudós társaság (Magyar Tudományos Akadémia) felállítása céljaira felajánlja birtokainak egy évi jövedelmét.
  4. Széchenyi további munkálkodása a nemzetért.
  5. Magyarországnak előbb gazdagnak kell lennie, hogy független, szabad és hatalmas legyen.
  6. Alkotásai: a lótenyésztés felvirágoztatása;
a folyóvizek szabályozása;
a dunai gőzhajóstársaság megalapítása;
a Széchenyi-Lánchíd építtetése.
  7. Felébresztette a nemzetet mély álmából.
  8. Szomorú sorsa és élete vége.
  9. Méltán nevezik a „legnagyobb magyar”-nak!
- III. Begyakorlás. a) Összefoglalás. Az olvasmány tartalmának nagyobb részletekben való elmondatása, végül összefüggő elmondatása egy tanulóval.
- b) Írásbeli házi feladat: Ki jut eszembe, ha hajót látok a Tiszán?

1938. FEBRUAR 2. HETE.

Földrajz

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az Északkeleti-Felföld vármegyéi városai.

Nevelési cél: Ez a történelem által annyiszor megszentelt föld manem a mienk! (A honfoglaló Árpád útja, kúruc-mozgalmak, a világháború stb.)

Kapcsolás: Történelem.

Szemléltetés: Térképen, táblai rajz.

Vázlat.

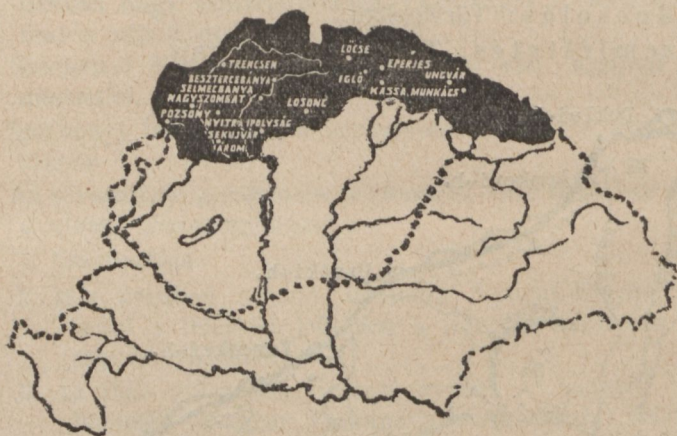
- I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az Északnyugati és Északkeleti-Felföld felszínének, folyórendszerének, éghajlatának, növény- és állatvilágának összehasonlítása.

b) Célkitűzés. Járjuk be ma ezt a vidéket, ismerjük meg városait, nevezetes helyeit.

II. T á r g y a l á s. Vármegyéi: Sáros-, Ung-, Bereg-m, Ugocsa- és Máramaros, valamint Zemplén elszakított része.

a) S á r o s v m. Az Erdős Kárpátok vidékén terül el. Székhelye: Eperjes (kapuváros = Duklai-h.), ezért régi kereskedő város (Lengyelország felé.) Vörösvágáson nemesopált bányásznak. Bártfa híres fürdőhely. Nagysáron van a Rákóczi-család vára (itt fogták el II. Rákóczi Ferencet 1703-ban!). Sóváron sőt főznek (bányája víz alatt), Zboró híres régi várát I. Rákóczi György építette (a 100 hársfa.)

b) U n g v m. Az Ung vidékén, déli része sík, északin erdős-hegyes. Székhelye U n g v á r (régí várá ma is áll). Vásárváros. Régi kuruc város; gör. kath. püspöki székhely. Csapvasuti elágazó hely, Tisza-hiddal. (Az átkelőhely fontossága!) Jószra, Szobránc és Uzsok fürdőjéről nevezetes. Luh-nak jó ásványos vize híres. Nagyberézna állatvásáraitól (határváros!), Perecsény falepároló-gyáráról (fenyvesek!), talpfateleperől, Szerednye régi váráról s környékén termelt híres boráról nevezetes. Egyetlen megmaradt községünk ma e vm-ből Záhony.

c) B e r e g v m. A Latorca, Borsava és Tisza vízvidékén fekszik. Hegyvidékein fatermeléséből, kőfejtésből él lakossága. Délnyugati fele sík (szőlő és gabonatermő földekkel). Székhelye B e r e g s z á s z, timsóbányájáról, malomkögyártásáról nevezetes. A Latorca mellett épült M u n k á c s nagy vásár és kapuváros (Vereckei-h.), a

honfoglalók első pihenőjének helye (Álmos eltűnése.) Várhegyén ezredéves emlékmű állott, várát Zrinyi Ilona védte hőiesen. Itt született Munkácsi Mihály. Hárshalva és Szolyva fürdőjéről híres.

- d) Ugocsa vm. Kis részét az Ávas ágai borítják. Székhegye Nagyszöllős jó borvidékkel. Királyháza (kapuváros) jelentékeny forgalommal. (A vm DK-i része Romániához került.)
- e) Máramaros vm. Hegyes felületét hatalmas erdőségek borítják. A Tisza és sok hegyi folyó ágazza be. (Ezért sok a legelője.) A Tisza eredete is itt van. (Legmagyarabb folyó! Szőke Tisza haragjában megáradt...) Székhegye Máramarossziget. Nagy fatelepei, tutajtelepe (miért?) és sóraktárai vannak. Élénk kereskedő város (a bányák forgalmát itt bonyolítják le!) Aknasugatagnak, Aknaszlatinának és Rónaszéknek gazdag sóbányái, sósfürdői vannak Bocskón vegyi- (gyógyszer)gyár, Borsán ércbánya, Dolháznak (kúrcsata) és Gyertyánligetnek gyógyfürdője és ásványos vize van. Élénk kereskedőváros Huszt, míg Körösmező érdekes település (24 km hosszú) a Tatár-hágó előtt. Visk ásványos és vasas vízeről és fürdőjéről nevezetes. (A vm északi fele cseh, déli része román megszállás alá került.)

- f) Zemplén vm megszállott részét északon az Erdős-Kárpátok borítják. A trianoni határ a megye székhelyének (Sátoraljaujhely) külvárosán megy keresztül! A Laborementén van Homonna, kapuváros (Lupkovi-h.) Szobráncnak szép fürdője, Tóketerebesnek cukorgyára, Órmezőnek petróleumfinomítója van. (Az egész Felvidék nagy szerepet játszott a világháborúban az orosz betörések idején, amikor hős magyar honvédeink verték ki hőies küzdelem után hazánkból őket. A Kárpátok hősi temetői... Az Uzsoki-szoros hőse... De kitüntette magát e vidék derék tót és rutén népe a Rákóczi-időkben és a szabadságharcban is.)

III. Begyakorlás. a) Összefoglalás. Miért a legkeskenyebb hegyvidékünk az ÉK-i? Mi a különbség hágó és szoros között? Miért vízválasztó a határlánc? Milyen hegyek vizét hordja el innen a Tisza? Miért könnyű a belső hegyvonulaton való átkelés? Miért bővizűek itt a folyók? Stb.

b) A két Felvidék összehasonlítása.

c) Részletes összehasonlítás az alföldekkel, Dunántullal.

1938. FEBRUÁR 4. HETE.

Természeti és gazdasági ismeretek

A tanítás anyaga: A víz lakói. A ponty.

Nevelési cél: A természet berendezésének nagyszerűsége!

Szemléltetés: Táblai rajz.

Megfigyelésre utalás: A vízben is van levegő. Ha halat veszünk, vizsgáljuk meg, piros-e a hal kopoltyuja, vagy halovány, mert csak az a hal friss, melynek piros a kopoltyuja.)

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az erdő állatairól tanultak összefoglaló átvizsgálása.
- b) Célkitűzés. Keressük fel ma a vizek világát, milyen életet találunk ott? Milyen lakóját ismeritek? Beszéljünk ma a pontyról!
- II. Tár g y a l á s. a) Lelőhelye. Csendes folyású, iszapos folyókban és tavakban szeret.
- b) Szervezete. Teste az állandó vízben való tartózkodásra alakított. (Csonka-alaku = jó hasítja a vizet). Nyaka nincs (fejét sem tudja mozgatni, feje összenőtt törzsével). Szeme nagy, merev, pislogni nem tud (nincs szemhéja.) Testét csuszós, nyálkás pikkelyek (halpénz) fedik (miért?), amelyek cserép módjára fedik egymást. Végtagjai lapos uszókká alakultak át. (Egy pár mell- és hasuszója — páros uszó —, de van farkuszója, farkalatti- és hátuszója is.) Legfontosabb (legizmosabb is) a farkuszó. Miért? (Jobbra-balra uszás!) A mell- és hasuszóval kormányoz, farkalatti és hátuszójával tartja egyensúlyban testét.
- Tüdeje nincsen, kopoltyukkal lélegzik. Ezek szája mögött vannak (a fej két oldalán) a kopoltyuüregekben. A kopoltyuk apró piros lemezekből állnak és 4—4 csontos ívre vannak erősítve. (Piros színüket a bennük levő vér okozza.) A kopoltyukat rendszeren egy csontlemez védi kívülről (kopoltyufedő).
- A helyzetváltoztatásban igen fontos szerve még az uszóhólyag (pukkanó). Ez arra való, hogy vele a hal a vízben fölemelkedjék vagy lejjebb süllyedjen.
- Lélegzése úgy történik, hogy váltakozva nyitja és zárja száját és kopoltyunyilását. A szájába került víz a kopoltyuréseken át a kopoltyulemezekhez folyik s azután a kopoltyunyilásokon át távozik testéből. (A légsere a ko-

poltyulemezek között történik.

(A vízben is van levegő, melynek éltető elemét, az oxigént, veszik föl a kopoltyuk a vízből, mikor ez rajtuk keresztül folyik. Az üvegedényben (akvárium) megfigyelt halon szépen látjuk, hogyan lélegzik.

b) Tápláléka. Korhadó növényi anyagokkal és mindenféle vízi rovarral táplálkozik. Husos szájával felturja az iszapot s e közben négy bajuszával tapogat. Mivel fogai nincsenek, táplálékát egészben nyeli le.

c) Szaporodása. Peték útján (u. n. ikrák) szaporodik, melyeket sekély, felmelegedett vízbe rakja. (Ivik.) A lerakott ikrák száma meghaladja a milliót is. Miért? (Rengeteg ellensége van: a ragadozó halak, gázló- és uszómadarak, békák, vidra stb.)

Hangja nincsen. („Néma, mint a hal.“) Ősszel iszapba ássa magát és téli álmat alszik.

d) Haszna az ember szempontjából. Husa nagyon ízletes, ezért halastavakban is tenyésztik. Rendszeren 30—40 cm hosszú, de megnő 1—1½ m-re is, úgyhogy 30 kg sulya is lehet. A husában levő szálkák elcsontosodott inak.

III. Összefoglalás. A ponty vízben élő, kopoltyuval lélekző, változó hőmérsékletű gerinces állat. Testét pikkelyek borítják. Végtagjai uszókká alakultak. Ikrák által szaporodik, melyeket a nap melege költ ki. A ponty csontos hal.
(IV. osztály részére.)

1938. FEBRUÁR 2. HETE.

Háztartásban

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A melegágyponty.

Nevelési cél: Az okszerű gazdálkodás gondolatának tudatosítása.

Kapcsolás: Természeti és gazdasági ismeretek = konyhakerti növények.

Szemléltetés: Melegágyponty készítése az iskolakertben.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A kertről tanultak összefoglalása; a konyhakert talaja és trágyázása; váltógazdaság.

b) Célkitűzés. Készítsünk melegágypontyot!

II. T á r g y a l á s. a) Mire használjuk a melegágyat? (Konyhakerti növények, különösen a korai zöldségféléknek, főzelékféléknek magvait vetjük bele.) Melegágyba való korai terményfajták: saláták, paradicsom, zeller, káposztafélék, paprika, hónapos retek stb.

b) Miért jó a melegágy készítése? (Melegágyban korán esiráznak a magvak, a hideg nem árt nekik. (A korai zöldségfélékért jobb árat kapunk!))

c) A melegágy készítése.

A melegágyat az északi szélről védett, napos helyen készítjük.

Számára 40–50 cm mély gödröt ásunk s ezt deszakerettel vesszük körül, úgy, hogy a keret dél felé lejtessen.

A melegágyra megfelelő ablakokat helyezünk.

Február elején friss lótrágyát hordunk bele s azt letáposzuk.

Erre néhány nap múlva mintegy 15 cm-re átrostált kerti földet hintünk.

Egy hét múlva vethetünk a melegágyba.

Ha csak palántát akarunk nevelni a melegágyban, akkor sűrűbben, ha azonban termelni akarunk ott (salátát, uborkát, retket stb.), akkor ritkábban vetjük a magvakat.

Az elvetett magvakat s a kikelt növénykéket naponként meglocsoljuk, a gyomokat szorgalmasan irtjuk (gyomlálunk).

Napos időben az ablakokat fölemeljük (szellőztetés).

Hideg éjszeleken a melegágyat szalmatakaróval betakarjuk.

A palántákat csak akkor lehet kiültetni a melegágyból, ha fagytól már nem kell tartanunk.

d) Kiültetés a melegágyból. A palántákat lehetőleg eső után, boros időben ültessük ki. (Ha nincs eső, reggel locsoljuk meg az ágyakat s késő délután, estefelé ültetjük ki a palántákat.

A melegágyból a palántákat földdel együtt emeljük ki. (A hajszálgyökerek meg ne sérüljenek!)

Előzőleg az ágyakon kijelöljük a megfelelő sortávolságot. Ültetőfával lyukakat készítünk, ezekbe tesszük a palánta földes gyökerét. (A gyökér meg ne sérüljön.)

A földet az ültetőfával a gyökérhez nyomkodjuk s megöntözzük.

Ha a palántán sok levél van, néhányat lecsipünk róla.

III. Ö s s z e f o g l a l á s. a) Begyakorlás. Melegágy készítése a

megbeszélés alapján az iskola kertjében. Megfelelő időben néhány hét múlva a kiültetés gyakorlása.

- b) Alkalmazás. Mire kell vigyáznunk a melegágy elhelyezésénél, készítésénél? Stb.

M E S E D É L U T Á N

— Embertársaink megbecsüléséről —

Dolgos élet

*Mit ér a dűsnak pergő élete,
Ha nem fakad virág a gyümölcs nyomán?
Mit ér a fény, a bőség tengere,
Ha nem segít a lelkek nyomorán?
...Az illatos kenyér kezembe van:
Az égre száll derült tekintetem:
Hogy dolgos éltet adtál részemül,
Imádlak, áld'ak, édes Istenem!*

Móra István.

A becsei molnárok

Valamikor, jó két-háromszáz esztendővel ezelőtt, két vízi malom örölte a becseiek buzáját a Tiszán. Egyik a felvégen, másik az alvégen. Csendes, szelid nyári éjszakákon elhallatszott szavuk a harmadik határig. A felvégi malom mindig ezt hajtogatta nagy haragosan:

— Vidd, ördög, vidd, ördög, a törököt, törököt!

Amire csendesesen visszakattogott az alvégi:

— Magyar Pál, Magyar Pál, lisztes zsák, lisztes zsák!

Nagy oka volt annak, hogy így feleselgettek egymással a becsei vízi malmok. Török világ volt akkor erre felé. Vegyest laktak a falukban a magyarok a turbános atyafiakkal. Amilyen embertelen volt a török a háboruban ellenség gyanánt, olyan békességes cimbora vált belőle, ha letelepedett valahol. Nem garázdálkodott, szépen végezte a maga dolgát és nem avatkozott a máséba.

Becsén az alsóvárosban fészkeltek meg magukat a törökök. A felsővárosi magyaroknak nem csináltak semmi galibát. Volt nekik külön templomuk, külön mészárosuk, külön boltosuk, külön csizma-

diájuk. Még vízi molnárjuk is, aki megörölte a kenyérnek valót.

Tabir bégnek hívták az öreget. Katona volt valamikor, de venségére könnyebb munkának találta a hadakozásnál a vízi molnárságot, Áldott jó ember volt máskülönb, a légynek se vétett, koldusnak, vándorlónak mindig öntött a tarisznyájába egy kis fehér lisztecskét, akármilyen nemzetségbeli volt; hanem ha a magyar molnárt meglátta, mindig elfogta a szívét a bosszúság:

— Minek is van ez a magyar molnár a világon! Ha egymagam volnék a becsei molnár, mindennap kétszerannyi rézgarast hányhatnék az erszényembe!

A magyar molnárt Pál gazdának hívták!

Ez is olyan ember volt, mint a falat kenyér. Egész nap danolt, füttyölt, meg nem szidta volna még az inasát sem. Hanem amikor átpillantott a Tabir bég malmára, mindig ökölbe szorult a keze:

— Hej, ha ez a török molnár nem volna a világon, akkor egymagam volnék a becsei molnár. Azóta tele volna a ládafia ezüst huszassal.

Hát ezért feleseltek egymással a becsei malmok éjjel-nappal. Ha az egyik abbahagyta, a másik mindjárt rákezdte. Néha még a harangszót se lehetett hallani a nagy lármájuktól.

Hanem egyszer aztán ugyancsak elhallgatott mind a kettő, alvégi malom, felvégi malom, török molnár, magyar molnár. Jött valami ellenséges gyűlevész had, nagy robajjal, mint a jeges eső. A becsei jámbor polgárok, ami drágább portékájuk volt, eldugták, ki hova tudta, aztán mentek világgá. Az ellenség nem talált egyebet a pusztá falunál, de ki is töltötte rajta bosszuját, mert az egész főlégette.

Pál gazda zacskóba hányta, ami pénzezskeje volt s elindult a Tiszaparton, hogy elrejtse valahová. Olyan biztos helyre, ahol nem találja meg az ellenség, de rátalál ő, ha valamikor visszakerül. Ahogy kémlelődött ott a víz mentén, egyszer csak nekiment egy odvas, öreg fűzfának. Töve a vízben volt, derekáról úgy lebegett le a hosszú moha, mintha szakáll lett volna. A fehér szakáll közt tátongott a száj, a vénhedt fa fekete odva. Pál gazda nem sokat gondolkozott: beledugta az oduba pénzeszacskóját.

— Ezt az Isten is arra teremtette, hogy megőrizze a pénzezskejét, amíg visszakerülök erre a tájra.

Azzal levágott a fáról egy ágat vándorbotnak és nekiindult a világnak. Kebelén kenye, hátán háza, így ment ez akkoriban Magyarországon.

De bizony a török molnár se várta házához a hivatlan vendégeket. Belerakta a megtakarított pénzét egy vászontarisznyába s ő is a Tiszaparton keresett neki helyet. Nem talált jobbat az odvas fűzfánál, belecsuszattatta a tarisznyát. Csörrent a pénz, ahogy a másik zacskóhoz ütődött. Tabir bég kíváncsi lett, mi lehet a fában? Belenyúlt az oduba s kihuzta a magyar molnár pénzét.

— Nini! — örvendezett a török, hosszú fehér szakállát simogatva. — Csakugyan nem tehetném jobb helyre a vagyunkamat! Más

okos ember is ide tette az övét, nagyon alkalmas helynek kell lennie.

Azzal szépen visszaeresztette az oduba mind a két zacskót, betakargatta száraz falevéllal, összecsatlantotta a papucsát s úgy megindult, hogy meg se állt Belgrádig. Ott laktak az atyafiai, azoknál huzta ki a telet.

Ahogy kitavaszkodott, lassanként hazaszállingóztak a becsiek. Ámbátor nem igen volt haza a haza: mert a kormos falakon kívül semmi se maradt a régi Becséből. Ujra kellett építeni az egészet.

Egy mosolygó hajnalon Pál gazda is hazakerült. Bizony ő sem találta meg a malmát a felvégen. Elpusztította azt az ellenség az alvégivel együtt. Nem sokat törődött vele, csak a pénzét meglelje.

Az öreg füzfa megfrissült koronájával ott bólogatott a vízszélen, mintha mondaná:

— Ne busulj, megőriztem a pénzed!

Benyult a molnár az oduba s megörült, amikor megmarkolta a zacskót! Csak akkor hiult el, amikor kihuzta. Ez nem az ő zacskója! Megint belenyult s addig kotorászott benne, amíg ki nem huzta a magáét is. Csak azután esett gondolkodóba:

— Rugja meg a kakas, mitévő legyek most ezzel az idegen pénzzel? Talált jószág, nekem szánta az Isten. Csináltatok rajta olyan malmot, hogy a király sem örölteti különben a vásárnapi kalácsnak valóját.

S már nyult is a pénzért, de hirtelen visszarántotta a kezét, mert megdobbant a szíve:

— Pál, Pál, te nem jársz igaz uton. Aki iderejtette azt a pénzt, vissza is jön érte. Ő sem vitte el a tiedet, te se bíátsd az övét!

Elszégylette magát a molnár, visszatette a helyére az idegen zacskót. Hóna alá csapta a magáét s megindult hazafelé. Hát, ahogy megfordul, jön ám vele szembe: Tabir bég. Szakadt róla a verejték a nagy igrkezetben.

— No, te is megkerültél, te török? — mordult rá Pál gazda mérgesen.

A török molnár sietett előkeríteni a zacskóját a fa odvából, csak azután adta meg a választ:

— Meg ám, te magyar!

Amikor Pál meglátta, mit csinál a török, csudálkozva csapta össze a kezét:

— Hát a tied volt a másik zacskó, Tabir bég?

— Hát a tied volt az egyik, Pál gazda?

— Hát ilyen emberséges vagy te, szomszéd?

— Hát van tenálad becsületesebb ember, testvér?

Török molnár, magyar molnár karonfogva mentek be Becsére. Szét se váltak többet. Összetették a pénzüket, ketten építettek egy malmot, közösbe kerestek a halálukig. Csendes, nyári éjszakákon a harmadik határig elhallatszott a malom kattogása:

— Becsület, tisztesség, szeretet, békesség...

Móra Ferenc.

Tóth Antal körlei

Élt egyszer egy városban két gazdaember. A fiatalabbnak Tóth Gáspár, az öregebbnek Tóth Antal volt a becsületes neve. De Tóth Gáspárt csak Fukar Tóthnak, Tóth Antalt meg csak Sebaj Tóthnak ismerte mindenki.

Fukar Tóth arról volt híres, hogy még a kanári madarának is szemenként számlálta ki a kendermagot. Sebaj Tóthot meg azért hívták így, mert a panaszkodó szegény embereket mindig azzal vigasztalta meg:

— Sebaj, barátom, neked is van, amíg nekem ád az Isten!

Nem is beszéltek hét határban az emberek Tóth Antalról másként, csak kalaplevéve.

Egyszer a Fütüü cigány állított be hozzá azzal, hogy nem akadna-e a számára valami viseltes kalap?

— Minek az neked? — kérdezte mosolyogva Antal ur. — Hiszen nem türi a te bozontos fejed a kalapot.

— Oka van annak, kérem sépen! — hunyorgatott a cigány. — Ségyellem, hogy azs egész város köszön a tekintetes urnak, csak én nem köszönhetek. Már hus estendeje, hogy elvesztettem a kalapomat.

— Sebaj, Fütüü! — szólt nevetve Antal ur s tetőtől talpig felöltöztette a cigányt.

— Nagy baj lesz még abból a sok sebaj-ból! — mondotta Fukar Tóth, amikor az effajta hírek a fülébe jutottak.

S baj lett abból csakugyan. Antal ur egyszer hiába nyult a láda fiába, amikor kutat akart furatni az iskola udvarán.

— Sebaj, nó! — vigasztalta magát. — Van Gáspár öcsémnek annyi pénze, hogy talán meg se tudná olvasni.

Azzal tüstént fölkereste öccsét. Meg is mondta neki nyomban, hogy mi járban van.

— Adok pénzt, bátya, ha nekem adod a bodoni rétedet — szólt nagykevélyen Tóth Gáspár uram.

— Sebaj, nó! — csapott öccse tenyerébe Antal ur s másnap már furatta a kutat.

Iskolát, kórházat, templomot építtetett. Így lassacskán elfogyott minden vagyona. Nem maradt egyebe, csak egy kis háza, meg egy körtefája.

— Sebaj! — mosolygott a jó ember. — Megtalálnak engem a szegények a körtefám alatt is.

A jó Isten is rámosolygott Antal ur körtefájára, mert még a leginségesebb esztendőkből is csak úgy roskadozott az a sok piros-képű körtétől.

Gyermek, koldus és vándor el nem ment ez alól a körtefa alól éhesen.

— Ézt a fát a szegényeknek, meg a gyermekeknek hagyom örökségbe — gondolta Antal ur s tekintetével végig-végigsimogatta az öreg fát, mintha csak az mondta volna neki:

— Aztán gondját viseld ám a szegényeimnek!

Bizonyára lelke van a fának is, mert az öreg fa nagyon busan megzörgette ágait, amikor az özvegy asztalosné állt alája nagy jajszóval:

— Nagy bajban vagyok, lelkem, tekintetes ur! Segitsen rajtam! A Gáspár tekintetes ur elvitte a tehénkémet zálogba.

— Sebaj, lelkem! — szalajtott ki a száján Antal ur.

De aztán megzavarodva nézett körül. Hogy segítsen az istenadta szegény asszonyon! Hiszen a házán kívül nincs már egyebe, csak a körtefája.

— Sebaj, lelkem! — villant fel megint az öreg ur szeme.

Aztán elballagott öccséhez. Az akkor is pénzt olvasgatott. De ahogy meglátta bátyját, mérgesen taszította be a fiókot és így szólt:

— Magam is szegény vagyok.

— Sebaj! — mondta Antal ur. — De annyi pénzed csak van, hogy a körtefámat megveheted?

Fukar Tóth mohón kapott az ajánlaton. Ugyis régen szurta már szemét, hogy bátyja a város minden szegényét odacsődíti a fa alá.

— Nem is kell érte pénz! — folytatta Antal ur. — Visszaadod az asztalosné tehenét s tied a körtefa.

— Nem bánom, de őszre kivágatom — mondta mogorván Fukar Tóth.

— Sebaj! — felelte szeliden mosolyogva Antal ur. — Am van egy kikötésem. Ha előbb találnék meghalni, temessetek el velem egy kosár körtét. Legalább ennyit szeretnék megmenteni a vagyonomból.

Azután olyan vigan kocogott haza az öreg Antal ur a körtefájához, ahogy más ember a családjához szalad. Odaült alája, végigcírógatta a törzsét. Sugott-bugott neki.

Alkalmasint lelke van a fának is, mert a körtefa minden levele zörgött egész éjszaka, pedig szellő se rezdült.

Isten tudja, mit beszélgettek, mit nem? De annyi bizonyos, hogy Sebaj Tóth azon az éjszakán elaludt a körtefa alatt s nem ébredt föl többé.

Szép szelid arcán mosoly gyanánt futott végig a napsugár, mikor mellé tették koporsójába a kosár körtét.

Gáspár ur hiába vágatta ki másnap az öreg körtefát. Bátyja emlékét nem vágathatta ki vele az emberek szívéből. Az eltemetett körték kikeltek. A jó Isten kertjében ma is Tóth Antal urnak van a legszébb siremléke. A behorpadt sir fölött kicsiny körtefaerdő zugatja lombjait. Gyümölcsével szomját oltja a vándor, a futkározó gyermek és az égi madár.

Ime Tóth Antal ur még a sirjában is gondját viselte a szegényeknek.

Móra Ferenc.

Mese a gyárkéményről

Ha én egy-egy nagy gyárat látok, távolból a gyár kéménye szól hozzám. Ilyenformán beszél:

— Hallod-e te, kicsiny ember, miért bámulsz reám? Azt kérdezed talán, hogy miért nőttem ilyen magasra? Miért pipázom szüntelen? Mire vigyázok a magasságban?

Én pedig hallgatom ezeket a kérdéseket s gondolkodom magamban:

— Bizony, kicsiny vagyok én tehozzád képest, ó hatalmas gyárkémény! Csodálom, hogy olyan nagyra nőttél. De örülök is annak, mert te örökké pipázol s rengeteg kormos füstöt eregetsz a levegőbe. Örülök, hogy olyan magasra nőttél. Azt is tudom, kire vigyázol. A nagy gyárra. A gyárban száz meg ezer ember dolgozik. Talán még ezernél is több. Ó, te magas gyárkémény, te olyan vagy, mint egy nagy torony! A torony harangja megszólal s az emberek a templomba mennek imádkozni. Te pedig, hatalmas gyárkémény, elkezdesz túlkölni, s az emberek dolgozni sietnek... Ezért tisztellem én a gyárkéményeket. Mert ha sok ilyen magas gyárkéményt látok, mindjárt arra gondolok, hogy mennyi sok ember jár oda mindennap dolgozni. Ezért nem haragszom én a gyárkéményekre. Tisztellem, becsülöm őket.

Tudjátok mit beszél a gyárkémény?

— Azért nőttem én ilyen magasra, hogy már messziről meglásson minden ember, aki a városba lép. Én hirdetem az embereknek a munkát! Hívom az embereket, jöjjenek dolgozni! S az emberek jönnek. Fölveszik a munkásruhát s reggeltől estig derekasán dolgoznak. Kormos lesz az arcuk, kérges lesz a tenyerük. De azért dicső és szép munkát végeznek. Minden kalapácsütés, amely a gyárakból kihallatszik, azt mondja nektek, embereknek:

— Aki dolgozik, az hasznos ember!

— Aki dolgozik, az előrehalad!

— Aki dolgozik, az tisztességes ember!

— Aki dolgozik, az jó hazafi!

— Aki dolgozik, azé a jövődő!

Ó, te kalapácsütés, taníts meg arra minden embert, hogy siessen az ő műhelyébe. Az egyik tüvel, a másik kalapáccsal, a harmadik gyaluval, a negyedik tollal, az ötödik vésővel dolgozzék! Dolgozzék büszkén, lelkesedve, fáradhatatlanul s becsüljünk meg mindenkit, aki elvégzi tisztességgel a maga dolgát!

A hóvirág meséje

Réges-régen, messze Napkeleten, egy Názáret nevű kicsiny falucsókában történt, ahol a gyermek Jézus lakott szüleivel. A templom lépcsőjén egy szegény kis fiucska szokott üldögni a többi koldus között és ő is kéregetett. Jánoskának hívták ezt a szegény fiucskát, akinek mindkét lába egészen béna volt, úgyhogy nagyapja nélkül meg se mozdulhatott.

Jó emberek, kik a templomba mentek, szívesen adtak alamizsnát a koldusoknak, de kivált Jánoskának, akit mindenki a legjobban sajnált és szeretett. Leginkább azonban a gyermekek Jézus szíve esett meg a szegény koldusfiún. Az ő szülei is szegények voltak és bizony gyakran megtörtént, hogy a kis Jézus darabka kenyérnél egyebet nem adhatott Jánoskának, de mindig volt számára pár szerető, vigasztaló szava.

Jánoska arca mindig felderült, valahányszor Jézuskát templomba jönni látta és míg az ő édesen csengő hangját hallotta, elfeledte minden szenvedését.

Történt azonban, hogy egy napon nem derült fel Jánoska arca Jézus láttára se.

— Mi bajod, testvérkém? — kérdezte Jézus.

Jánoska erre sirásba tört ki és elmesélte, hogy egy új parancs értelmében nem türnek meg többé idegen származású koldust a városban. Az ő nagyapja is messze országból került ide még rabszolga korában, most hát kiűzik őket is, nem koldulhatnak többé Názáretben.

— Oh, bár inkább meghalnék — zokogta a szegény, bēna gyermek —, hogy ne kelljen szegény, öreg nagyapámnak a hosszú uton még engem is a karján cipelnie! De szívesen odaadnám a szemem világát, ha helyette inkább járni tudnék! Mert mit is ér ezután a szemem én nekem, ha téged többé nem láthatlak vele.

— Ne busulj, a jó Isten kegyelmes lesz hozzád! — felelte Jézus és kis kezével gyöngéden lefogta a bēna kisfiu szemét.

Hát erre Jánoska égszínkék szemére sötét hályog borult, semmit se látott többé, csak a gyermek Jézus sugárzó, szép arcát.

Még magához sem tért az ámulattól, amikor Jézus megfogta a kezét, felemelte a földről és nagyapjához vezette, ki a körülálló koldusokkal együtt bámulta a csodát.

Jézuska azután kis barátja kezét gyöngéden az öreg rabszolga reszkető kezébe tette és így szólt:

— Nagyapád vezetni fog, engem pedig látni fogsz mindig a távolban is.

Jánoska boldog volt, hogy a jó Isten az ő bēnaságát ilyen szerencsés vakságra változtatta.

Fárasztó és göröngyös volt az út, Jánoska mégis mosolygó arccal lépkedett nagyapja oldalán, mert Jézust villágtalan szemmel is szüntelen ott látta maga előtt. Azokat a szent énekeket pedig, melyekre Jézus tanította, egész uton át énekelték.

Végre megérkeztek nagyapja szülőfalujába. Itt a templom mellett üttették fel koldustanyájukat. Akadtak erre is jó emberek, akik nem hagyták éhen veszni őket. Különösen a vak fiucskát, Jánuskát kedvelte mindenki.

Jánoska nagyapja, az öreg koldús azonban nemsokára meghalt és szegény Jánoskának most már igazán nem maradt senkije. Mégsem szomorkodott, mert szüntelen láthatta Jézust, az ő jóságos arca mindig ott volt behunytt szeme előtt. Az emberek pedig csodálkozva vették észre, hogy a vak koldusfiu egyedül és épp olyan bátran jár-kel köztük, mintha valaki vezetné.

Telt, mult az idő s hát egyszer valami csodálatos dolog történt Jánoskával. Almában Jézuskát látta betegen feküdni keskeny szalmaágyon. Mellette Mária, az édesanyja térdelt és Jézus lázas kezecskéit két keze közé fogva imádkozott. Jézuska arca azonban csak szenvedő maradt.

Ezt álmodta Jánoska és megindult azonnal, hogy beteg kis barátját, jóltevőjét felkeresse.

Hideg tél volt éppen azon a vidéken és vastagon feküdt a hó mindenfelé. Jánoska már jó messzire eljutott, amikor arra gondolt, hogy vinni is illene valamit a beteg Jézuskának ajándékba. Törte a fejét, mit is vihetne ő, a szegény vak koldusfiu, akinek nincsen penkje, semmije.

Egyszer csak lehajolt és egy marék friss havat emelt fel a földről. Hó sohasem esik Názáretben és a lázas beteg bizonyosan örülni fog neki! Hát, amint a marék havat Jánoska felemelte, egyszeribe vége lett a télnak, elolvadt a hó mindenfelé s csilingelő, fehér hóvirágok bukkantak elő a fekete föld alól. Amerre csak elhaladt Jánoska, hóvirágok csilingeltek már messziről eléje, mintha csak jelezték volna az utat, merre jut hamarabb a beteg Jézuskához.

Már rég elhagyta Jánoska a hegyes vidéket, napsütéses pusztákon haladt már előre. Kezében azonban még mindig frissen őrizte a havat. Hiába csókolta tavaszi napsugár, hiába nyaldosták meleg déli szelek, a Jézuskának ajándékba szánt hó nem olvadt el mégsem.

Igy ért Názáretbe, Jézuskáék szerény hajlékába. És csodák csodája! Az ajtó magától pattant fel az ajándékot hozó vak fiucska előtt és ő ott állt a beteg Jézuska ágyánál. Láztól elcsigázva, kiégett, cserepes ajakkal feküdt az isteni Gyermekek szegényes szalmaágyán, úgy, amint Jánoska megálmodta. Most azonban, ahogy hűséges pajtását meglátta, egyszeriben felderült a kis Jézus arca.

Jánoska pedig leérdelt Jézuska ágyához, a marék havat eléje tartotta és így szólt:

— Havat hoztam Neked a messze hegyvidékről, fogadd szívesen.

Jézuska örömmel nyult a marék hó után. Forró arcát megdörzsölte vele és a láznak, amely idáig gyötörte, egyszerre vége lett. Frissen és vidáman ült fel betegágyában. Hát, amint eközben kezére pillantott, a marék hó helyett egy csomó hóvirág volt benne. Örven-dezve szólott:

— Oh, milyen kedvesek vagytok nekem, ti hóból született, kicsiny hóvirágok. Legyetek vigasztalója az embereknek és dicsérvéteket őt, aki teremtett titeket!

Jánoska nem értette a beszédet, Jézuska azonban a marék virágot odatartotta vak pajtása elé és így szólt hozzá:

— Lásd és örülj te is! Nézd, milyen szerényen hajtják le parányi csengetyűfejüket.

Alig, hogy Jézuska e szavakat kimondotta, a vak fiucska ujjongva felkiáltott:

— Látom, én is látom a fehér virágokat!

És csakugyan, a hályog örökre eltűnt a kis fiu szeméről és látta,

már ő is láthatta a szép hóvirágokat és mindent maga körül.

Boldog imával köszönte meg a jó Istennek, hogy egészséges lett, nem kell most már többé koldulnia. Hanem azért ott maradt Jézuska szüleinél és mint szorgalmas kis inas dolgozott a kis Jézus nevelőapja mellett, az ácsműhelyben. Ő lett legkedvesebb pajtása Jézuskának, később pedig támasza és vigasztalója Jézus hátramaradt öreg szüleinek, a Boldogságos Szűznek.

B. Czeke Vilma.

Csali mese

Fazék urak! Lábas nénik!

— *kiabál a Szénvonó —*

Nagy hirt mondok, nagy hirt mondok,

Megvolt már a kézfogó!

Többet tud a Reszelő:

Férjhez ment a Meszelő!

— *Ki vette el? Mondsz a hát!*

— *Görbe hátú Vaslapát,*

Két kis csupor volt a vőfély,

Tanu meg két vén Szila,

Szakajtó a nyoszolyólány,

Násznagy meg a Piskafa.

Olyan vidám lakzil csaptak:

Rengett bele minden ablak.

Ibrik uram, deres fővel

Járta a leves-szűrővel,

Tepsi-asszony úgy aprózta,

Szinte félredült a kontya,

Sodródeszka hengergőzött,

Két hegyes Nyárs süttött-főzött,

Volt ottan egy kövér szunyog,

Nagyobb volt egy lónál,

Kisütötték a zsirját,

Több lett száz akónál,

Ki nem hiszi: nézze meg

A nyársforgatónál!

Szökött diákok

(Egyfelvonásos farsangi tréfa, kisgyermek számára.)

Szin: füves térség, a hátérben balról tó, jobbról erdő. A tó mellett rozzant kunyhó. Nyár, verőfény. Mikor a fűgöny felgördül, a szinpad üres, de nemsokára ének hangzik fel és megjelennek a *diákok, mintegy tizenöten*. Katonásan, hármassorokban vonulnak fel, de mindegyik kezük tele van különféle holmikkal: horgászbot, futball, rossz lábas, stb. Tele torokból énekelnek. A vezető *Kovács Pali*, aki a sorok előtt halad és egy hatalmas bottal veri a takust. Induló:

*Megérkezett a hős diák-csapat,
Messziről jöttek, kis idő alatt,
Visszhangzik tőlük erdő és berek:
Nótázva jár a hős diák-sereg!*

*Untuk a leckét és az iskolát,
Mert olyan szép és széles a világ.
Annyi a fán a tarka kismadár,
S oly csábító a messzi láthatár!*

*Othagytuk hát a poros iskolát,
Számlant, a mértant és a bibliát:
Szöktünk, hogy éljünk szabad életet,
Nótázva jár a hős diák-sereg!*

Pali: (Egyedül.)
*Csuzlit feszits és rongylabdát ragadj!
Kukoricázni magaddal ne hagyj!
Hiszen szabad vagy, vig szökött diák,
Hej, drágalátos finom mákvirág!*

Mind:
*Csuzlit feszits és rongylabdát ragadj!
Kukoricázni magaddal ne hagyj!
Hiszen szabad vagy, vig szökött diák,
Hej, drágalátos finom mákvirág!*

Pali: (Amíg az ének tartott, a szinpadon körbe jártak, zene után.) Bal, jobb... ba, jobb... bal, jobb... Állj! Balra át! Pihenj! (A fiuk a nézők felé fordulnak.) Nos fiuk, hát megérkeztünk. Itt aztán kereshetnek bennünket! Egy fél napot kutyaagoltunk, az igaz, de megérte. Nézzétek ezt a

kunyhót itt: az öreg Máté bácsi elhagyott halászkunyhója; mintha egyenesen a mi számunkra építették volna! Aztán közvetlen mellette ott a tó; tele hallal, meg ebihallal. Talán még vizisikló is van benne! Amott meg az erdő: annyi a madárfészek benne, mint a daci Csuzli Jani bizonyítványában! Valóságos paradicsom! (Megveregeti saját vállát.) Most aztán láthatjátok, hogy Pali bátyátok érti a dolgát!

Nyul Peti: (Pityergősen.) De hátha mégis utánunk jönnek?...

Pali: (Megvetően.) Ej, tel... Nem hiába hívnek Nyul Péternek, gyáva is vagy, mint a nyul! Hát ha keresnek, majd elbujunk az erdőben. Ismerem minden kis zugát, ott sohasem akadnak ránk. No de most nem ez a legfontosabb dolgunk. Most újra felolvasom egyesületünk alakulási okmányát, hogy aztán hitelesithessük.

Kotnyeles: Én azt ajánlom, »alakulási alapokmány« legyen a neve. A bátyámék is aszerint rágták a gittet. Igazán, ő magamesélte!

Pali: Csönd legyen! Itt most csak én beszélhetek. Megérttetted? Alakulási okmány és punctum!

Kotnyeles: (Meghunyáskodva.) Én nem bánom, csak aztán baj ne legyen belőle...

Szomszédja: (Oldalbalőki.) Hallgass már, te tökfefű!

Többen: Halljuk az okmányt! Halljuk! Olvasd már!

Pali: Figyelem! (Ünnepélyesen torkát köszörűli, gyürott papirlapot vesz elő zsebéből és olvas.) A Szökött Diákok Egyesületének, azaz az *Eszde*-nek alakulási okmánya, ekkor és ekkor, itt és itt...

Kotnyeles: (Sug a szomszédjának.) Hallod, ez érti a módját; nemhiába ügyvéd a papája!

Pali: (Olvas tovább.) Mink, IV. o. tanulók, akik itt, Kovács Pál papájának íróasztala körül azért gyültünk össze, még pedig titokban, nehogy a Pali papája megtudja, — hogy ezt az okmányt ünnepélyesen megszerkesztük; mink, IV. o. tanulók, először is háromszor, erősen kifujjuk az orrunkat, mivel nagy méltatlanság esett meg velünk, miáltal mind a tizenöten erősen méltatlankodunk.

Többen: (Kiabálva.) Ugy van, ugy van! Ez a helyes kifejezés: méltatlankodunk!

Pali: (Olvas.) Méltatlankodunk, még hozzá pediglen is azért, mivel az utóbbi időben egyes körök részéről méltatlan sérelmek értek mindannyiunkat. (Itt minden szót erősen hangsúlyoz.) Ezek a bizonyos körök pedig nem mások, mint a mi közös tanítóbácsink, — háromszoros erős orrfuvás a nevének, — továbbá pediglen, mindenkinek a maga külön atyukája és anyukája. Ezen bizonyos

körök vakmerősége az utóbbi időben annyira ment, hogy mindannyian úgy érezzük, ez ellen tenni kell most már.

Mind: (Hadonászva.) Ugy van, úgy van!

Pali: (Olvas.) Itt van mindjárt Bende Benő tagtársunk esete. Eme nagyreményű tagtárs ur a napokban nem kevesebb, mint tizenöt körmöst volt kénytelen elszenvedni a tanítóhátsi nádpálcájától. És kérdezzük, miért? Csupán csak azért, mivel uri jókedvében a házi feladatát két féltenyérnyi területen bekente baracklekvárral. Pedig, ha a fent emlegetett tanítóhátsi egy szikrányit is ismerne minket, akkor tudná, hogy Benő tagtárs ur csupán a leckeírás keserűségeit igyekezett megédésíteni azzal a kevés lekvárral.

Mind: (Sajnálkozva.) Szegény Benő!...

Pali: (Olvas.) Még ennél is fájdalmasabb Csuzli Jani dicső tagtársunk sorsa. Ő, aki legjobb csuzli-puskása és így büszkesége a IV. o.-nak, élete legnagyobb hőstettét vitte véghez szerdán délután s ezért nemhogy dicséretet nyert volna, hanem még a legbarbárabb kínzásokban részesítették. A tagtárs ur éppen új kavicsokat próbált ki csuzlijában az udvaron, amikor egy gyönyörű galamb repült el a házuk előtt. Janinak se kellett több, megcélozta a madarat és, — a kő pompásan bevált! Nemcsak a galamb esett le, mintha villám csapott volna belé, hanem még ugyanez a fáradt kő két szép nagy ablaktáblát is dirib-darabokra tört.

Mind: (Elragadtatással.) Ez már igen! Jani aztán tud célozni!

Pali: (Olvas.) És ezért a nem mindennapi hőstettért vajjon mi lett a dicső tagtárs ur jutalma? Ki hinné! Nem kapott sem egy egész üveg eperbefőttet, sem nem engedték el madarászni, meg csak egy új csuzlit sem vett neki apukája! Egészen más és mondhatjuk, gyalázatos dolgok történtek: először is: anyukája elkobozta csuzliját és úgy eldugta, hogy azután még alapos házkutatással is csak nagy nekezen sikerült visszaszereznie; másodszor: apukája elkérte anyukájától a porolót, (aki — igaz — nem akarta odaadni) és Jani fiát teljes tíz percig nadrágolta. De még ez se volt elég. Tagtársunkat aznap délután bezárták az éléskamrába, ahonnan megelőzően minden lekvárt és befőttet eltávolítottak. Ez a méltatlan eljárás már eddig is méltán elkeseríthette Csuzli urat, de ami másnap következett, — hát azzal aztán igazán betelt a pohár! Mindannyian tudjuk, hogy Csuzli János legkedvesebb eledele a csokoládéstorta. Ő egy darab ilyen süteményért talán még három stiglinec-tojást is megadna. Már most mi történt? Anyukája másnap éppen csokoládéstortát süített és — méltatlankodásunkat jelezze három heves orrfuvás — min-

denki kapott belőle, csupán Jani nem, mivel, mert apukája azt mondta neki, hogy aki ablakokat ver be, az ne egyék csokoládéstortát. Tagtársaim, mit szóltok ehhez?!

Mind: (Kiabálva.) Gyalázat! Gyalázat!

Pali: (Olvas.) Nos, igen tisztelt tagtársak, tovább is sorolhatnánk az emlegetett bizonyos körök ellenünk irányuló vakmerő üzelmeit, de ezt nem tesszük, mert annak ugyse lenne se vége, se hossza. Elég az hozzá, hogy ebből mi többet nem kérünk!

Mind: (Ugyanugy.) De nem ám! Nem bizony! De nem ám!

Pali: (Olvas.) És kijelentjük, hogy az emlegetett bizonyos körökkel szakítunk; még pedig úgy, hogy megalapítjuk a Szökött Diákok Egyesületét, vagyis az Észde-t és kihurcolkodunk a szomszéd határban levő tó mellé és beköltözünk az öreg Máté bácsi elhagyott halászkunyhójába és ott fogunk lakni és megdézsmáljuk a környék összes gyümölcsöseit, kiszedjük az összes madárfészeket és kipi-cézzük az összes halakat a tóból, meg az ebihalakat, meg a békákat, meg a vizisiklókat is és csuzlival lelőjjük az összes madarakat. Ugy lesz, esküszünk!

Mind: Esküszünk!

Pali: (A papírt összehajtva.) Így, hát ezen is tul vagyunk. Most még két dolog van hátra: az okmány hitelesítése, vagyis a vérszerződés és a vezérválasztás. Amint tudjátok, Árpád apánk is vérszerződést kötött a hét honfoglaló vezérrel, tehát nekünk sem szabad elmaradni mögöttük. Javasolom, hogy mi is ez okmányt vérünk hullásával pecsételjük meg.

Mind: (Lelkesülten.) Éljen! Éljen!

Nyul Peti: (Szepegve.) Jaj, de hátha fáj!

Pali: Ne féltsd azt a drága nyulvéreDET. Tudd meg, én sokkal okosabban csinálom, mint Árpád apánk. Hoztam magammal három paradicsomot (előveszi őket) és a vérszerződés ezeknek a vérével történik. Beleegyeztek?

Mind: (Kiváncsian.) BeleegyeZünk.

Pali: Akkor idefigyeljeteK. (Zsebkéssel felszurja a paradicsomot, szétteregeti a papírlapot, feltűri kabátja ujját, paradicsomlevet csepegtet a papírra és háromszor ezt mondja.) Életem és vérem a paradicsomban. Aki megszegi az okmányt, meghal. (Mikor kész van, továbbadja a paradicsomot is, papírt is.) Láttátok, hogy csináltam? Mindenki pontosan csinálja utánam és pont hét cseppet csepegtessen az okmányra! Se többet, se kevesebbet, megértettétek?!

Kolnyeles: (Hódolattal.) Hogy te milyen okos vagy! De miért éppen hét cseppet?

Pali: Azért, mert a magyarok hét törzsre oszlanak,

te buta!

Mind: (Nagy áhitattal csepegtetik egymás után a paradicsomot a papirra és mondják külön-külön.) Életem és vérem a paradicsomban. Aki megszegi az okmányt, meghal.

Pali: (Mikor elkészülnek, újra átveszi a mocskos papirost és összehajtogatja.) Most addig nálam lesz az okmány, amíg a vezért meg nem választjuk. Akkor aztán átadom annak, hogy őrizze meg, mert enélkül senki sem lehet vezér. Bizony, ezt így csinálják a felnőttek is.

Kotnyeles: (Csodálattal.) Nahát, hogy te milyen okos vagy!

Pali: Most pedig válasszuk meg a vezért. Lépjenek elő a jelöltek! Csuzli Jani, Bende Benő, Karvaly Jancsi és Maszat Pityu, lépjetek ki a sorból. (Kilépnek.)

Pali: Így. Az ötödik jelölt természetesen én vagyok. Nos fiuk, figyelmeztetek benneteket, hogy mielőtt ezt a fontos tisztséget betöltitek, jól gondoljátok meg, kire szavaztok! De kezdjük el: Bende Benő, sorold fel érdemeidet!

Bende Benő: (Kicsi, sovány fiúcska.) Hát... én... én... én tudom a legnagyobb pocákat ejteni az osztályban... én fogom a legnagyobb békákat és kettőt a multkor a nővérem kötényébe dugtam... nekem van a legszebb halnyelű bicskám... én... én... (Elhallgat.)

Pali: Tovább, tovább, ez még nem elég.

Többen: Nyápic vagy, nem kellesz vezérnek!

Bende Benő: (Sértődötten.) Én dugom el mindig a tanítóbácsi nádpalcáját, én kentem be cipőkenőccsel a katedra oldalát, hogy csupa maszat lett a tanítóbácsi nadrágja, az idén összesen tizenegyszer voltam bezárva az iskolába... Hát még ez sem elég?!

Többen: Nyápic vagy!

Mások: Nem tudsz verekedni...

Pali: Csönd legyen! Aki Bende Benőt akarja vezérnek, nyujtsa föl a bal kezét. Senki? Bende tagtársunk tehát kiesik. De mivel érdemei mégis csak vannak és különösen a békákhoz ért, javaslom, hogy nevezzük ki őt a békák főgondnokának. Beleegyeztek?

Mind: Beleegyezzünk.

Pali: (Ünnepélyesen.) Bende Benő tagtárs, én, mint ideiglenes vezér, kinevezlek téged az elfogott békák főgondnokának. (Bende Benő visszalép a sorba.) Karvaly Jancsi, sorold fel érdemeidet!

Karvaly Jancsi: Nekem vannak a legélesebb körmeim az iskolában. Nekem köszönhetitek, hogy a harmadikosok félnek tőlünk, mert mindegyiket összekarmoltam.

Kotnyeles: Szép, de minket is összekarmoltál! Te karvaly!

Többen: Ugy van... összeférhetetlen... Nem való vezérnek!...

Pali: Válasszuk meg csuzlikő-válogatónak!

Mind: Legyen csuzlikő-válogató!

Karvaly Jancsi: De én fel tudok a legmagasabb fára is mászni! (Pityereg.)

Pali: Ne bőgj, te csecsemő! Kinevezlek csuzlikő-válogatónak. Beleegyezel?

Karvaly Jancsi: (Megvigasztalódva.) Bele. (Visszalép a sorba.)

Pali: Maszat Pityu, sorold fel érdemeidet!

Maszat Pityu: (Selypít.) Fiut, engem válasszatot meg vezéjnet, mejt akkoj jól jájtok. Van ötven üveggolyóm, meg százhusz gombon. Ha én leszet a vezéj, attoj mindet szétosztom közöttetet.

Mind: (Főlháborodva.) Fúj, te pösze!... Gyáva!... Le akar kenyerezni bennünket... Rakjuk el... rakjuk el...

Pali: Indítványozom, hogy Maszat Pityut, amiért ilyen szemtelen volt, fosszuk meg a gombjaitól is, meg a golyóitól is és zavarjuk haza.

Maszat Pityu: (Bömbölve.) Jaj fiut, ne!... Mindent odaadot, csat ne zavajjatot haza!

Pali: Nos, fiuk, ittmaradhat?

Többen: Maradjon... De akkor nadrágoljuk el egy kicsit!...

Pali: Majd arra is sor kerül, de most folytassuk a vezérválasztást. Csuzli Jani, mondd el érdemeidet!

Csuzli Jani: (Hetykén.) Mit mondjak, hiszen ugyanis tudjátok! Minden fészket kiszedek, minden ablakot betörök, minden madarat eltalálok, én vagyok a legnagyobb csuzli-mester a világon!

Néhányan: Igaz, igaz, legyen ő a vezér!

Pali: (Megijed.) Hohó fiuk! Hát rólam megfeledkeztek? Nem én vagyok a legokosabb fiu az osztályban, nem én találtam ki a Szökött Diákok Egyesületét, nem én fogalmaztam meg az alakulási okmányt, nem én vezettelek benneteket ebbe a paradicsomba?! Hát ilyen hálátlanok vagytok?

Többen: Igaz, Pali legyen a vezér!

Csuzli Jani: (Mérgesen.) De nem addig van az! Kinek a neve szerepel a legnagyobb dicsérettel az okmányban, ki szenvedett legtöbbet a »bizonyos köröktől«?... Vagy én leszek itt a vezér, vagy senki sem!

Többen: Janinak igaz a van... Legyen ő a vezér!

Pali pártja: De bizony Pali lesz a vezér, majd megmutatjuk!

Csuzli Jani pártja: Majd beverjük az orrotokat, csak el ne hallgassatok!

Pali pártja: Nézd csak a csuzli-hőseket! Gyerünk, lássuk csak el a bajukat! (Nagy zaj, kavarodás, már-már egymásnak esnek, mikor:)

Bunkó Bandi: (Mindegyiknél magasabb, durva, erős kamasz üvölt.) Elééééég volt! Én leszek a vezér és punktum! (Meghökkenve elnémulnak és értelmetlenül bámulnak rá.) Aki nem engedelmeskedik, azt úgy elrakom, hogy bőgve szalad haza a mamájához. Nézd csak, nem is értem, hogy én, Bunkó Bandi miért is türtem eddig azt a sok marhaságot! Én, aki kétszer buktam a harmadikban, most járom másodszor a negyediket és mindenkinél erősebb vagyok! Én leszek a vezér és akinek nem tetszik, az jelentkezzen!

Egy hang: Vén szamar!

Bunkó Bandi: Miiiiiit?! Ki merte ezt kiejteni a száján? (Öklét mutogatja.)

Többen: (Rémülten.) Senki Bandikám, persze, hogy te vagy a vezérünk... Hiszen mindenki ezt akarja!

Bunkó Bandi: Nahát! Jó is lesz, ha engedelmeskedtek, különben megjárhatjátok!

Kotnyeles: (Elszólja magát.) De Bandi, te olyan hatökor vagy!

Bunkó Bandi: Micsodaaaaa?! (Öklét rázva feléje megy.)

Kotnyeles: (Megrémülve.) Ne, ne... Ne haragudj Bandikám. Hi... hi... hiszen csak azt akaram mondani, hogy olyan hét-erős vagy!... Hát persze, persze... (Hódolattal.) kedves vezérünk!

Bunkó Bandi: (Bután, öntelten.) Ugy, na, ezt már szeretem hallani! (A többiekhez.) Hanom most aztán lássunk mukához. Befelé a kunyhóba és rendbehozni mindent, hogy beköltözhessünk!

Kotnyeles: (Odaoldaloz Palihoz.) Na, te sem vagy olyan okos, mint ahogy gondoltam!

Pali: (Leverten.) Igazad van Kotnyeles; pedig tudhatam volna, hiszen így csinálják a felnőttek is! (Ők is a többiek után mennek a kunyhóba.)

Hangok a kunyhóból: Hurrá! Itt még téglatüzhely is van!... Ej, de remek!... Nagyszerű!... Pompás... Egy hálót!... Nézd, egy halászbót!... Te, ezekkel még vizisiklót is lehet fogni!... Vigyázz, a sapkámra lépsz!...

Bunkó Bandi hangja: Gyerünk már, siessetek!... Ezt ide tedd, ne oda!... A hálót magunkkal visszük... Készen vagyunk?... Indulás kifelé!...

Bunkó Bandi: (Ujra kijönnek a kunyhó elé és Bunkó, a vezér három csoportra osztja őket.) Ti, a hálóval a tóra mentek, ti, Csuzli Janival az erdőbe, ti pedig velem jöttök gyümölcsöt keresni a közeli kertekben! De ne felejtsetek

el, hogy mindennek, amit szerzünk, a negyedrésze az enyém lesz! Ezt a felnőttek is így csinálják! A vezérnek mindenkől több jár. (Morgás, zaj, de aztán elindul a három csoport, énekelve.)

*Csuzlit feszits és rongylabdát ragadj,
Kukoricázni magaddal ne hagyj,
Mert te szabad vagy, vig szökött diák,
Hej, drágalátos, finom mákvirág!*

(A színpalak mögül még visszhangzik a zének, de a színpad már üres és lassan sötétedni kezd. Ekkor visszaérkezik az első csoport a hálóval.)

Bende Benő: (A csoport élén jön, kipirulva, büszkén.) Na, ugy-e, nekem kellett volna a vezérnek lennem! Tud-e még valaki úgy békát fogni, mint én!

Kotnyeles: Csak ne hencegj, hiszen több, mint a felét mi fogtuk, a hálót pedig én kezeltem és két rák akadt bele!

X.: De halat egyet sem fogtunk!

Y.: Azt nem, de nyolc ebihalat hozok a sapkámban!

Kotnyeles: Igen, de abból három a vezéré!

Bende Benő: Figyeljete csak! (Távolról ének hallatszik: »Csuzlit feszits és rongylabdát ragadj,« stb.) Halljátok? Jönnek a többiek is. Siessünk be és rakjuk le a zsákmányt. (Énekelve megjelennek a többiek is, Bunkó Bandi vezérlésével.) Mikor az ének véget ér.)

A vezér: Szervusztok fiuk! Van-e sok zsákmány? Ide nézzetek, mit hoztunk mi? (Tele lepkeháló van nála, másik három fiunál pedig gyümölcssel telt sapka.) Ez itt mind tele van szilvával, meg almával. A többiek meg az erdőből annyi madártojást, meg madárkölyköt hoztak, hogy annyit még soha sem láttatok. De most menjünk be a kunyhóba, ketten siessenek el száraz fáért, hogy tüzet gyujthassunk, hiszen este van! (Bemennek a kunyhóba, ketten elmennek az erdőbe fáért. Ricsaj. Egyszer csak:)

A két fiu, aki fáért ment: (Már a színpalak mögül.) Jaj, Pityu, vigyázz! Medve! Végünk van! (Lihegve és jajgatva futnak a kunyhó felé.)

A vezér: (Kijön a kunyhóból.) Micsoda medve? Gyáva fráterek, az árnyékuktól is megijednek! Majd én megnézem azt a medvét és máskor megválogatom, akit fáért akarok küldeni. (Menni akar, de a két fiu igyekszik visszatartani; a többiek is kicsődülnek a kunyhó elé. Ekkor zene és esetlen tánclépekkel kilép az erdőből a medve.)

A medve: (Mély hangon szaval, közben groteszk tánc.)

Brumma, brumma, brumm, a medve,
Dörmög, dörmögös a kedve.
Jaj tinektek rossz fiuk,
Hova bujtok, hol a lyuk!

Brumma, brumma, brumm, a medve,
Mind megeszlek most egyszerre,
Ellátom a bajotok,
Máskor majd szót fogadtok!

Brumma, brumma, brumm, a medve,
Hol van, aki verekedne?
Bunkó Bandi, hát a Pál,
Reszket most, vagy mást csinál?

Brumma, brumma, brumm, a medve,
Rossz fiut jött enni kedve,
Meg is teszem ezt, nosza:
Brumma, brumma, brummadza!

(A kunyhó felé táncol)

Megeszem őket, nosza:
Brumma, brumma, brummadza!
Megeszem őket, nosza:
Brumma, brumma, brummadza!

(Mikor meglátták a medvét, rémülten futottak a kunyhó bejáratához és ott szinte megkövülten figyelték a táncot. Mikor véget ér a vers, ilyen kiáltások hangzanak, sirással vegyest: Jaj, végünk van... megesz a medve... Ugy-e mondtam, hogy maradjunk otthon?... Jaj, anyuka... Én haza akarok menni..., stb. S ekkor megjelenik a Tókirály.)

Tókirály: (Hosszu szakálla van, a bal kezében egy hatalmas halat tart. Vers közben szintén zenére táncol.)

Ha e sok gyerek jó volna,
Nem dobánám őket a tóba.
Ámde bűneik nagyok,
Én a Tókirály vagyok.

Neveletlen csunya kölykek,
Tóházamba nem belőrték!
És zavarták halaim,
Meg az ebihalaim.

*Felkavarták tiszta vizem,
Ha nem látom, el se hiszem,
Jaj, de láttam magam is,
Meg a vejem, ipam is!*

(Az előbbi játék: a gyermekek felé táncol.)

*Eddig tartott hát a próba,
De most jöttök mind a tóba,
Mert bűneitek nagyok
S én a Tókirály vagyok!*

(A vers után tovább táncol ő is a medvével. A gyerekek: Jaj, ne vigyél el, megjavulunk... szófogadók leszünk... Jól fogunk tanulni... stb. Ekkor az erdőből kilépnek az erdő-szellemek. Lányok, zöld ruhában. Szavalókórus.)

Az erdők szellemei:

*Jaj, nekünk is jaj, szegények,
Ránk törték a rossz pribékek,
Madarainkat leölték,
Fészkeinket mind feltörték.*

*Jaj, az árva kis tollasok,
Kirabolták az ordasok,
A sok pajkos rossz gyerek,
Jaj, hány madár kesereg!*

*Letörték a bokrok ágát
És a fáknak szép virágát.
Tört-zuzott a gaz csapát,
Na de várjatok ti csak!*

(Ezek is a gyerekek felé táncolnak.)

*Lesz ám jaj, meg sirás-rivás!
Kellett nektek madártojás?
Nosza gyertek, majd adunk:
Erdők szelleme vagyunk!*

(A gyerekeknek már csak a szepegő hangjuk hallatszik a kunyhóból: Jaj, soha többé fára nem mászunk... Én elégetem a csuzlimat... Nekem már nem kell madártojás... Csak még egyszer hazakerülhessek!... stb. Ekkor belép a szinpadra a vasorru bába. Nagyon mérges.)

Vasorru bába:

*Ami sok, az mégis csak sok!
Hol vannak a rossz zsványok!
Mondhatom, szép kis sereg,
Apjuk, anyjuk kesereg.*

*De jó, hogy én vettem észre,
Dugom őket kemencébe,
A sok gaz bitangjait
És csapok majd nagy lagzit!*

*Ez rájuk fér, bizony rájuk:
Nem ösztitik anyukájuk,
Sem a tanítójukat,
E jóféle urfiak!*

(A gyerekek felé táncol.)

*Gyertek, gyertek, hős diákok,
Drágalátos mákvirágok,
Megtudjátok meg: már ma,
Ki a vasorru bába!*

(A groteszk tánc most tovább folyik. A kunyhóból: Jaj Istenkém, csak még most segits meg... Én eleresztem az összes békákat... Jaj, az ebihalak megdőglöttek... Drága vasorru bába, jó leszek... stb? A groteszk tánc megszűnik, a színpad üres, megjelennek a szülők.)

Pali papája: Hallják, hogy jajgatnak! Tudtam, hogy idejönnek a derék mákvirágok. (Megzörgeti a kunyhó ajtaját.) Gyertek csak elő finom legények!

Pali hangja: Apuka! Hála Istennek, elmentek a vadállatok! (Kipattan az ajtó és az elszontyolodott csapat a szülők körül sorakozik.)

Pali: Drága apukám, mi nagyon rosszak voltunk, de megbűnhödtünk érte és kérünk titeket, hogy ti is büntesetek meg, csak vigyetek haza innen.

Pali papája: A büntetésről majd otthon beszélünk, egyelőre csak gyerünk haza.

Mind: (Üvöltve.) Haza!!! (Apjuk nyakába ugranak, aztán sorba állnak és megindulnak. Ének.)

*Könyvet magolj és ceruzát ragadj,
Hogy egyenesen, jó uton haladj!
Igy leszel jó és szorgalmas diák,
Nem világ csuffja, pajkos mákvirág!*

Függöny.

Téli dal

Pihe, pihe, hópihe,
Szállj csak, szállj le!... szállj ide!
De most mindjárt! izibel!
Fázik a sok buzaszál:
Buzavetés reád vár...
Nagyapa is úgy mondja: —
Havas télre szép a nyár...

Pihe, pihe! csillagos!
Szállj csak, szállj le, szállj le! most!
De most mindjárt! izibel!
...Erdő bokra, fája vár...
Nagyanya is azt mondja:
Elbujt már a kis madár...
Erdő, mező havat vár...

Havas-pihes paplanod,
Ha a földre takarod,
Puha fehér halmait: —
Minden göröngy: sima lesz;
Minden szennyes: fehér lesz —
...Azt zúgja a Télapó —:
Csipkés lesz a házeresz...
Hófehér lesz a világ; —
Ablakokon jégvirág...
Tündér, — angyal, erre vár! —

A Jézuska merre jár:
Minden legyen hófehér!
— Azt mondja a Kisanya: —
Mint a friss kalács-kenyér...

Pihe, pihe szállj le most!
Csillagos légy, aranyos!
Cini-cini hegedű!
Hófehér föld gyönyörű! —

(Jöjj el hozzánk
Kis Jézuskánk!
Hófehérre mossad Hazánk
Sok fekete ellenségét. —
S amit tőlünk elraboltak:
Adják vissza Hazánk részét!
...Lajta — Kárpát — Erdély — táját —
Ne zokogjon tovább: Bánát. —
Adják vissza Egész hazánk
Gyönyörű szép bokrétáját! —)

Jártas Róza.

Szerkesztői üzenetek

Előfizetőinkhez. Kérjük előfizetőinket, hogy címváltozás esetén sziveskedjenek a régi címet is közölni.

I. R. Szekszárd. Kedves és mindig örömmel várt küldeményét megkaptuk. A kiadásra vonatkozólag már válaszolt a kiadó, így mielőbb kérünk rá kimerítő választ, hogy munkához foghassunk! Szíves üdvözlettel!

Sz. L. Felsőmocsolád. Első értékes küldeményét már közöltük, még nem kaptunk rá választ. A most érkezett másodikat legközelebb hozzuk. Az említettekről a kiadó fog intézkedni. Szeretettel üdvözljük!

Előzetes jelentés.

Folyó év március havában jelenik meg *dr. Mátrai Ferenc*, szegedi Klauzál Gábor reálgimnáziumi tanárnak elbeszélés kötete *KIS DIÁKOK*, *NAGY DIÁKOK* címen. A szerző, tanító család gyermeke, csaknem 30 éve működik a tanári pályán s minden érzése az iskolához, a tanuló ifjúsághoz fűzi. Ez érzése vezette őt könyve megírásához, melyben kis diákokról, nagy diákokról mond el történeteket. Mozaikban mutatja be a kis elemista és nagy gimnazista gondolat- és érzésvilágát s fest képet a magyar diákéletéről. Nem diákcsínyek szokásos elmondása, hanem *jellemfestés* az író célja.

A magyar tanuló öröme és bánata, reménysége és küszködése, hősiessége és csalódása gyorsan pergő, magyar levegőjű történetekben tárulnak elénk. A szeretet sugallta e könyvet, szerető fogadást kér!

Szerző tiszta jövedelme 10 százalékát a Szegeden építendő diáktemplom javára ajánlja fel.

Legközelebbi számunkban március 15-re két színdarab jelenik meg.